

architraaf

professioneel
architectenmagazine

December 2016 - n° 190

Driemaandelijks tijdschrift – Toelating P801047 – Afgiftkantoor NSC Liège X – Rooms with a view – arch. BOGDAN & VAN BROECK – © BOGDAN & VAN BROECK

PB-PP|B-30650
BELGIE(N)-BELGIQUE

30

Geef uw verbeelding vleugels
met MasterLine 8 van Reynaers Aluminium.

MASTERLINE 8 is een nieuw baanbrekend aluminium raamsysteem waarmee Reynaers Aluminium alle grenzen verlegt. MasterLine 8 staat voor maximaal comfort en veiligheid en biedt een enorme architecturale vrijheid met een uitgebreide keuze aan designvarianten. Deze nieuwe generatie innovatieve ramen weerspiegelt de hedendaagse architectuurtrend van maximaal daglicht, gecombineerd met een superieure energie-efficiëntie.

www.reynaers.be

TOGETHER FOR BETTER

Uitgever

Maison des Architectes ASBL
avenue du Parc 42 – B 4650 Chaineux
tel. +32 (0) 87 26 91 51
r.treselj@architrave.be – www.architraaf.be

Hoofredacteur

Robert Treselj
r.treselj@architrave.be

Redactiecomité

redaction@architrave.be

Brussel

Ludovic Borbath (AABW) – Gérard Kaiser (UPA-BUA)

Vlaanderen

Hubert Bijns, Roel De Ridder

Wallonië

Robert Louppe (AAPL)
Eric Lamblotte, André Schreuer, Robert Treselj (SRAVE)

Grafische vormgeving en prepress

www.stereotype.be

Vertaling, redactie

BVBA Redactie bureau Palindroom

Druk

Snel Graphics SA

Fotografie

SPRL Goeminne Fotografie

Advertenties

Isabelle Dewarre
tel. +32 (0) 4 383 62 46
id@architrave.be
Guy D'Hollander
tel. +32 (0) 9 228 53 38 – (0) 475 60 35 31
guy.dhollander@architrave.be

Het tijdschrift wordt uitgegeven met een oplage van 13 150 exemplaren
(8 150 NL – 5 000 FR), Levering per direct mail.
Gratis, mag niet verkocht worden.

Elke integrale of gedeeltelijke reproductie of verspreiding van in het tijdschrift
Architraaf gepubliceerde pagina's of afbeeldingen die plaatsvindt zonder
schriftelijke toestemming van de uitgever, in welke vorm dan ook, is
verboden en zal worden bestempeld als namaak. Het tijdschrift Architraaf
is niet verantwoordelijk voor de teksten, foto's en illustraties die werden
toegestuurd..

Het tijdschrift architraaf en het architraaf-logo zijn gedeponeerde merken.

ISSN 2295-5828

Editoriaal

Net zoals in de mei-editie – toen met de stad Seraing – is dit nummer grotendeels gewijd aan een omvangrijk project met zowel een architecturale als stedenbouwkundige dimensie. Het gaat om de herwaardering van een oude mouterijsite langs het Albertkanaal in Wijnegem. Deze stedelijke renovatieoperatie kwam er op privé-initiatief van een uiterst gemotiveerde en visionaire kunstverzamelaar, die het lumineuze idee had om deze taak toe te vertrouwen aan drie gerenommeerde architectenbureaus. Het resultaat is verbluffend.

Maar er is meer. Zo kan u in dit nummer wederom heel wat andere realisaties ontdekken, waaronder het eerste Community Land Trust-project in Brussel of de verrassende kleine hoekwoning tegenover de Sint-Jacobskerk in het beschermd historisch centrum van Doornik, die is opgebouwd uit geprefabriceerde betonelementen.

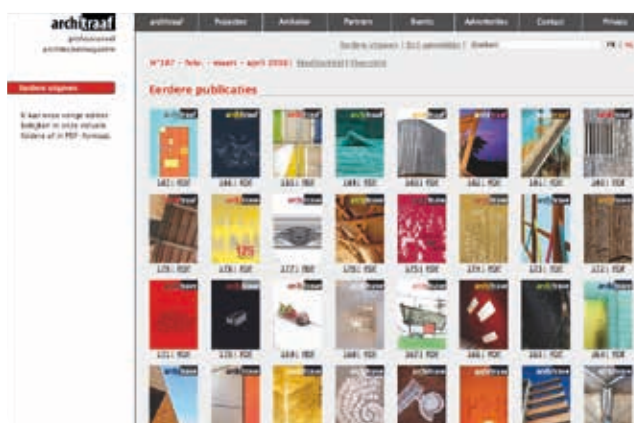
In de Rubriek Recht hebben we het ditmaal over de delicate problematiek van de supplementen op het afgesproken honorarium, bijvoorbeeld ten gevolge van fouten van de aannemer of wanneer doorgeslagen gemeentelijke besturen bijkomende documenten eisen die niet noodzakelijk deel uitmaken van een stedenbouwkundig vergunningsdossier.

Veel leesplezier,
Het redactiecomité

**Heeft u een nummer gemist?
Zoekt u een specifiek artikel?**

Consulteer dan zeker www.architraaf.be

Op de website kan u zoeken op thema of editie, en dat sinds het nummer 15 (juni 2004). Een archief dat meer dan tien jaar teruggaat staat tot uw beschikking.

horizontale
compartimentering

gevels

vertikale
compartimentering

Promat® SYSTEMGLAS
wandsystemen

draagconstructies

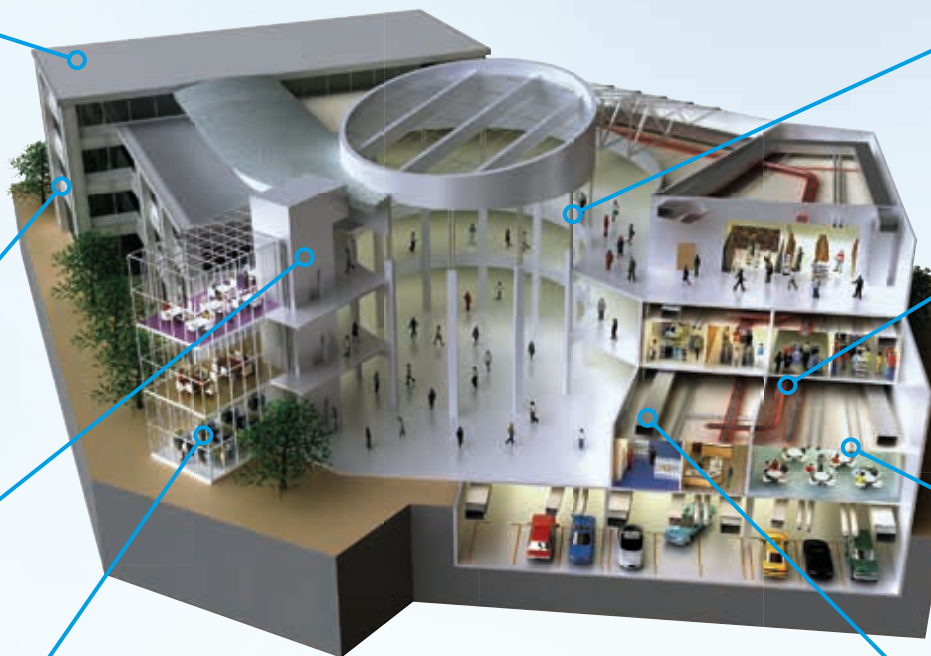
elektrotechniek

fire stopping en
fire sealing

luchtkanalen

Uw partner in passieve brandbescherming voor gebouwen.

Promat biedt efficiënte en eenvoudig te plaatsen oplossingen voor brandveilige compartimentering, passieve brandbescherming van draagstructuren, technische installaties en het afdichten van doorvoeringen. Daarnaast zijn er ook architectonische oplossingen met brandwerend glas en glazen brandwerende deuren 'op maat'.

Promat International NV

Bormstraat 24, 2830 Tiselt | T 015 71 33 51 | F 015 71 82 29 | info@promat.be | www.promat.be

Wallonie

infobeton.be

Creating healthy spaces

CARRIERES DU HAINAUT

arch. BOGDAN & VAN BROECK
Rooms with a view – p 27-28

Overzicht

Editoriaal	3
Nieuws	6 – 8
Architectuurprojecten	
/ Primeur voor Brussel – Negen appartementen in co-eigendom via Community Land Trust	10 – 11
/ Woning met architectenkantoor en minimale footprint	18 – 20
/ Rooms with a view	27 – 28
/ Monumentale silo's omgetoverd tot moderne woongehelen	29 – 30
/ Wonen op hoogte in voormalige pakhuizen	31 – 32
/ Prehistomuseum – Museuminstallaties in volle natuur	40 – 43
Stedenbouw	
/ Kanaalproject in Wijnegem – Buitengewone reconversie op initiatief van een visionaire kunsthandelaar	22 – 26
Dossier	
/ Het ziekenhuis onder druk – Niets nieuws onder de zon, zegt u?!	12 – 17
BVA	
/ Radicaal pleidooi voor ander ruimtegebruik	33
Rubriek Recht	
/ Bijkomende erelonen	21
Rubriek Cement en beton	
/ Aquacenter van Marcinelle – Een kleurrijke verjongingskuur	36 – 39
Rubriek Hout	
/ Modulaire berghut in de Sloveense Alpen	44 – 47
Rubriek Steen	
/ Natuursteen en overheidsopdrachten: verbetering in zicht?	50
Publireportages	
/ Isolation en Covers: intelligente energietechnieken	34
/ TASE Solutions: multidisciplinaire BIM-services	49

Zeg vaarwel tegen cement dankzij Gyproc® Unique WR

Traditioneel wordt er voor natte ruimtes, zoals badkamers of kelders, cement gebruikt omwille van zijn vochtwerende eigenschap. Dat is vanaf nu verleden tijd! Gyproc® Unique WR is een pleister op basis van gips met toevoeging van speciale additieven, geschikt voor natte ruimtes waarin excellente prestaties op het vlak van vochtwerendheid vereist zijn. Gyproc® Unique WR is getest door het WTCB volgens de gangbare Europese Normen en voldoet er ruimschoots aan. Dit betekent dat deze gipspleister positieve resultaten heeft behaald voor eigenschappen zoals waterabsorptie, waterdampdiffusie, waterdoorlaatbaarheid, enzovoort. De stukadoor kan Gyproc® Unique WR op een gladde manier afwerken (bijvoorbeeld voor schilderwerken) of de pleister met een grove structuur laten staan (voor tegelwerk). Bovendien kan Gyproc® Unique WR zowel verticaal als horizontaal aangebracht worden.

Gyproc

www.gyproc.be

BIM – Meetstaat – Lastenboek

C3A-Extensies, een plugin voor Revit, Excel en Word, maakt het mogelijk om hoeveelheden af te leiden uit een BIM Revit-model en ze te gebruiken om de meetstaat en het lastenboek op te stellen. De hoeveelheden die afgeleid zijn uit Revit worden rechtstreeks geïntegreerd in de meetstaat. Deze kan makkelijk vervolledigd worden met bijkomende posten. In één muisklik genereert het instrument een samenvattende meetstaat die als basis kan dienen voor de kostenraming en offertevergelijking. C3A resulteert in een lastenboek dat gelinkt is aan alle posten die opgenomen zijn in de meetstaat.

De standaardclassificatie is CCT B2022 in het Frans en het Bouwtechnisch Bestek van de VMSW in het Nederlands, maar het is mogelijk om het instrument in te stellen op basis van de specifieke classificatie en het lastenboek die in bureaus gehanteerd worden.

C3A-Extensies werkt op Revit 2017 en Word/Excel 2013 of 2016.

Tase

bim@tase.be – www.tase.be – Tel. +32 (0)2 880 97 16

Skye @ River Wood Beach Club, Knokke

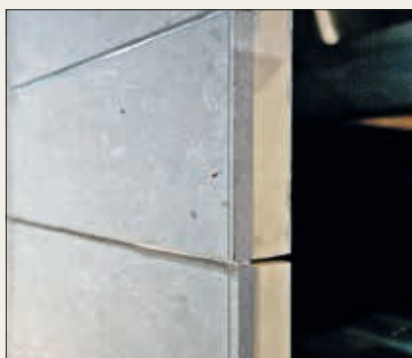

Sinds het begin van de zomer van 2016 pronkt een Skye-terrasoverkapping van Renson op het strand voor de River Wood Beach Club in Knokke. De terrasoverkapping in wit gelakt aluminium kwam er gedurende de zomermaanden al prima van pas als extra polyvalente buitenruimte. 's Morgens garandeert ze het goede verloop van de voorbereidingen en het theoretische gedeelte tijdens surfkampen en -lessen. Dankzij de kantelbare daklamellen en windvaste screens is iedereen perfect beschermt tegen de eventuele regen en wind. 's Avonds is de overkapping een dankbare aanvulling op de strandbar, zeker dankzij de geïntegreerde RGB-ledverlichting die voor extra sfeer zorgt. Twee Loggia-screens Canvas-schuifpanelen zorgen voor een snelle doorgang voor klanten en personeel zonder dat de screens moeten worden opgehoft. Met de daklamellen opengesloten hoeven klanten op zwoele zomeravonden zelfs geen seconde te missen van de fascinerende sterrenhemel. Dit exemplaar van de Skye werd stevig in het zand verankerd met 2,5 meter diepe schroefboringen.

Renson

www.renson.be – Tel. +32 (0) 56 62 71 11

Nieuwe geveloplossing: EnoStone® Wall Base

Carrières du Hainaut® lanceert twee nieuwe, exclusieve 2-in-1-geveloplossingen. De EnoStone®-systemen combineren hoogwaardige gevelbekleding in Blauwe Steen uit Henegouwen® en performante buitenisolatie. Met het 2-in-1 EnoStone® Wall Base-systeem is het mogelijk om gebouwen in één enkele handeling van buitenaf te isoleren en te verfraaien met Blauwe Steen

uit Henegouwen®. Dit vergemakkelijkt niet enkel het werk van de professionele plaatser, maar levert ook een aanzienlijke tijdswinst op! EnoStone® Wall Base is uitermate geschikt voor de bekleding van grote muuroppervlakken en ontwerpen met weinig uitsnijdingen, zowel voor renovatie- als nieuwbouwprojecten.

De EnoStone® Wall Base-panelen bestaan uit tegels of plaatjes in blauwe hardsteen die stevig zijn vastgezet in harde isolatiepanelen van hoogperformant polyurethaanschuim (PUR – $\lambda = 0.028 \text{ W/m} \cdot \text{K}$) zonder CFC, noch HCFC. De blauwe steen heeft een dikte van 2cm en het isolatiemateriaal een dikte van 4cm. De EnoStone® Wall Base-panelen zijn bovendien te combineren met harde isolatiepanelen om een totale isolatiedikte van 18cm te bekomen (geassembleerd in de fabriek). Dankzij deze combinatie is het mogelijk om de passieve norm te halen ($U = 0,15 \text{ W/m}^2 \cdot \text{K}$ voor de buitenmuren).

Carrières du Hainaut

Tel. + 32 (0) 67 34 78 00 – www.carrieresduhainaut.com

Nieuwe standaard voor ventilatiesystemen met extractie

Covers, de Belgische specialist inzake warmtepompen voor woningen die gevoed worden door de warmte van afgezogen lucht, heeft in

samenwerking met Tempolec een nieuw pilootconcept voor natuurlijke of vrije luchttoevoer (RTO) in woningen ontwikkeld. De luchttoevoeren worden rechtstreeks geïntegreerd in de aanwezige verwarmingselementen. Deze oplossing vormt een interessant alternatief voor de vaak oncomfortabele roosters in het schrijnwerk. De combinatie van de Covers-kit en het RTO-concept vormt een toekomstgerichte totaaloplossing. Met Covers is het mogelijk om het gebruik van fossiele brandstoffen definitief te stoppen...

Covers sa

Vlaanderen: +32 (0) 486 35 32 43 – Wallonië: +32 (0) 495 52 96 75
www.coversheating.com

INNOVATIE
2016

Habito™ ondersteunt alles,
zelfs uw stoutste dromen.

Habito™

Met de nieuwe Habito™-platen van Gyproc worden zelfs uw stoutste dromen waar. Want ze hebben een uitzonderlijke draagkracht tot 15kg per ophangpunt, ze zijn stootvast en geluiddempend. Al uw ambitieuze projecten worden gerealiseerd. Vol van passie,...zoals uw nieuwe woonkamer. Laat uw verbeelding de vrije loop.

www.gyproc.be

Reynaers Aluminium lanceert MasterLine 8, het aluminium raamsysteem van de volgende generatie

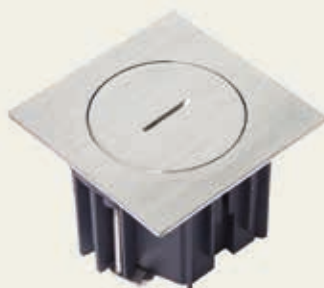

Met de introductie van dit nieuwe baanbrekende aluminium raamsysteem verlegt Reynaers Aluminium zijn grenzen. MasterLine 8 betekent opnieuw een belangrijk sleutelmoment in de vijftigjarige geschiedenis van het bedrijf. MasterLine 8 staat voor maximaal comfort en veiligheid voor de eindgebruiker, biedt een enorme architecturale vrijheid met talrijke designvarianten en scheert hoge toppen op het vlak van energie-efficiëntie. Het innovatieve karakter van MasterLine 8 uit zich tevens in een geïntimaliseerd productieproces, een efficiënte montage van de componenten en vereenvoudigde plaatsing van de afgewerkte elementen.

Reynaers Aluminium

www.reynaers.be

Een Belgische fabrikant die al meer dan dertig jaar bestaat, ARPI stelt u zijn nieuw vloerstopcontact voor!

Ongevallen thuis vermijden (als stroomtoevoerpunt onder de eettafel voor uw raclettetoestel) of een lamp aansluiten die ver van een muur staat (bijvoorbeeld in een loft met weinig muren): de ARPI-vloerstopcontacten vormen de ideale oplossing. Met deksels in inox of messing en een uitgepuurd design kunnen ze op alle types vloerbekleding geïnstalleerd worden. Het deksel is bestand tegen zware belasting of intensief gebruik (IK10) en is waterdicht (IP66). Het systeem is zowel geschikt voor binnen- als buitenomgevingen; voor woningen of winkels, maar ook voor tertiaire gebouwen. Er zijn verschillende connectoren beschikbaar: stopcontact, data, telefoon, HDMI ...

ARPI

www.arpi.eu

RenovActive, een innovatief antwoord op de renovatie-uitdaging in Europa

VELUX lanceerde – in samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappij 'De Anderlechtse Haard' – RenovActive; een eenvoudig, innovatief en betaalbaar renovatieconcept. Een halfopen bebouwing van 80m² uit de jaren 1920 die in staat van verval verkeerde, werd volledig gerenoveerd om de bewoners een kwaliteitsvolle woning te bieden. De architecturale ontwikkeling van het concept werd toevertrouwd aan het architectenbureau ONO Architectuur. Het bureau heeft een eenvoudig maar ambitieus voorstel ingediend dat tegemoetkomt aan de Active House-principes. Deze zoeken een balans tussen comfort, energie-efficiëntie en positieve impact op het milieu. RenovActive wil zich opwerpen als een echt renovatieconcept dat op grote schaal kan worden toegepast op het bestaande woningbestand. Architecten kunnen de RenovActive-woning bezoeken tot april 2017.

VELUX Belgium

www.renovactive.velux.be – Tel. 010 42 09 09

BIM:
SNEL EN
FOUTLOOS!

MET TASE SOLUTIONS, ONTDEK DE VOORDELEN VAN BIM

Sinds 30 jaar is TASE gespecialiseerd in BIM, ICT en CLOUD oplossingen voor de bouwsector. Een **team van architecten en tekenaars** staat ter beschikking om u te voorzien van Training, helpdesk, assistentie bij een eerste project en begeleiding of versterking van uw projectteam.

Onze geïntegreerde **BIM** oplossingen laten u toe een volledig architectuurproject uit te werken van schetsontwerp tot uitvoering: plannen, snedes, aanzichten, meetstaten, bestekken, dit alles gestructureerd volgens de **VMSW** codering.

Hoe helpen Autodesk® oplossingen om uw projecten in BIM uit te voeren? Dat verneemt u door ons te contacteren voor een presentatie en een process analyse die ervoor zorgt dat de BIM implementatie perfect inspeelt op uw organisatie.

Tel: 02/247 92 05
Email: bim@tase.be
www.tase.be | www.tase.lu

VELUX®

RenovActive

De renovatie van het Europese gebouwenbestand dringt zich op. Want in 2050 zullen 90% van de nu bestaande woningen nog steeds in gebruik zijn.

Het RenovActive concept:

- **Eenvoudig maar vernieuwend**, gericht om bestaande huizen te transformeren naar gezonde en duurzame plekken om te wonen
- Technisch en financieel **toegankelijke verbouwing**
- **Reproduceerbaar**: een renovatieconcept, op grote schaal toepasbaar in ons huidige vastgoed

Interesse?

Ontdek het volledige project of vraag een bezoek aan op
renovactive.velux.be/nl/pro

RenovActive
Active House | Betaalbaar | Reproduceerbaar

In partnership with:

RENSON
Creating healthy spaces

SAINT-GOBAIN

GRUNDFOS

somfy

Wienerberger
Building Material Solutions

kvik

de kringwinkel
we kringt, die weet

ONO

T
TROUWLEYN

Primeur voor Brussel

Negen appartementen in co-eigendom via Community Land Trust

/ **Roose Partners Architects**

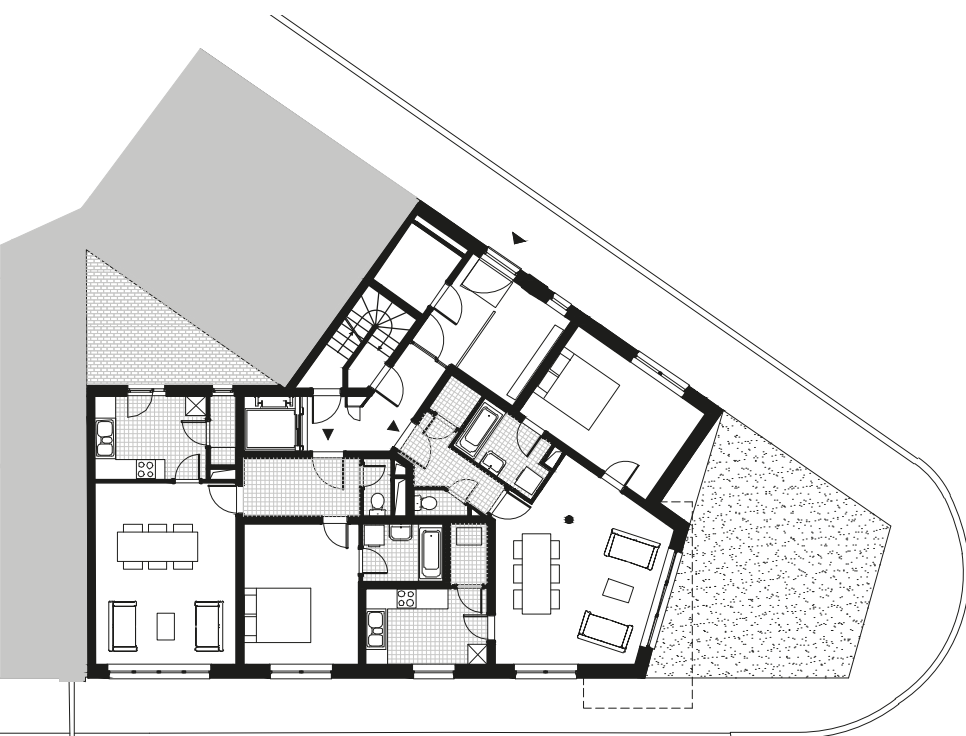
/ Ninoofsesteenweg, Sint-Jans-Molenbeek

In de wijk Oud-Molenbeek werd in september 2015 een nieuw appartementsgebouw met negen wooneenheden ingehuldigd, gebouwd door het Woningfonds van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van wijkcontract Heyvaert. Het betreft het eerste 'Community Land Trust'-(co-)eigendom in Brussel en fungeert dus als pilootproject – vooral met het oog op de vele juridische en technische kwesties die gelijkaardige projecten in de toekomst het hoofd zullen moeten bieden. Het basisprincipe van Community Land Trust is de scheiding van (de eigendomsrechten van) het perceel en het bebouwde volume, wat vaak gepaard gaat met een actieve betrokkenheid van de bewoners van het collectieve eigendom.

Het project bevindt zich op een typologisch complex perceel, gelegen op de hoek van de Marimontkaai en de Ninoofsesteenweg. De plek wordt gekenmerkt door de nabijheid van het kanaal, de sluis en de steenweg. Hoewel het gebouw op zich niet eblematisch wil zijn, onderscheidt het zich van de omgeving door zijn volumetrie, architecturale signatuur en materiaalgebruik.

De volumetrische contextuaiteit, de precieze programmatie en de organisatie van de woningen verklaren de visie van de architect ten opzichte van de wijk en de verschillende reglementeringen. De nieuwe appartementen bieden hun bewoners ingekaderde zichten op het kanaal en zijn sluis. De gevel, die opgebouwd is uit zincassettes, benadrukt de laterale volumes. Het architectonisch beton van het gelijkvloerse niveau en de borstweringen in gegalaniseerd staal, die de terrassen in architectonisch beton markeren, dragen bij tot de tijdloze uitstraling van het gebouw. Alle wooneenheden voldoen aan de criteria voor lage-energiegebouwen. Gezien de drukke, stedelijke omgeving ging er ook heel wat aandacht naar het akoestisch comfort.

Gelijkvloers

/ Roose Partners Architects SPRL

Petekindstraat 18/1 – 1190 Brussel

tel. +32 (0) 2 514 17 43

www.roose.be

/ Bouwheer

Woningfonds Brussels Hoofdstedelijk Gewest

/ Stabiliteit

Setesco

/ Technieken

Soliremy

/ Aannemer

EDK SA

/ Foto's

© Roose Partners Architects

Het ziekenhuis onder druk

Niets nieuws onder de zon, zegt u?!

David Labeau
Vennoot — ASSAR ARCHITECTS
architects@assar.com

Sinds het moratorium van 1982 heeft de euforie van de vorige decennia, het tijdperk waarin de meerderheid van onze ziekenhuiscomplexen werd opgetrokken, logischerwijs plaats gemaakt voor een rationele en economische benadering. Bovendien stellen we vast dat een combinatie van verschillende factoren de druk op de ziekenhuisinstellingen sedert enkele jaren verder doet toenemen.

Uiteraard is dit in de eerste plaats te wijten aan de herziene publieke financiering, die elk jaar weer extra tracht te besparen. Zo konden we onlangs in een persbericht van een ziekenhuisvereniging lezen dat ze de 'kaasrasptechniek' die de laatste jaren gehanteerd wordt om een budgettaire evenwicht te bekomen grondig beu is: "De besparingsmaatregelen die de gezondheidssector opgelegd zijn hebben het ziekenhuiswezen sterk aangetast. We vrezen ook voor 2017 een identiek scenario met een gelijkaardige impact... We bevinden ons stilaan op een *point of no return*... Elke nieuwe besparing zal onverbiddelijk leiden tot jobverlies en een kwaliteitsvermindering van de diensten die we onze patiënten kunnen aanbieden."

Anderzijds vereisen de evolutie van de medische wetenschappen — zowel op heelkundig vlak (laparoscopie, robotsturing, geïntegreerde medische beeldvorming) als op geneeskundig vlak (diabetes, nefrologie, oncologie ...) — en alle welbekende veranderingen inzake patiëntenondersteuning niet enkel een aanpassing van de zorgteams en de werkplekken, maar vooral een structurele herziening van de functionele schema's.

Wat men ook niet mag vergeten, is de dringende behoefte aan een harmonieuze integratie van informaticatechnologieën in het algemene beheer, de concrete werkmethode, de kwaliteitscontrole en de opvolging van en communicatie met de patiënt. Al te vaak vormen ze eerder een extra obstakel dan een waardevolle hulp. Het is essentieel dat de instellingen gebruik kunnen maken van eenvoudige en efficiënte instrumenten die een toename van de zorgkwaliteit garanderen en die het mogelijk maken om de focus opnieuw te verleggen naar de verzorgden (in plaats van op de verzorgers).

Hoewel we nog heel wat andere factoren zouden kunnen opsommen, zal ik afsluiten met een parool over de veroudering van het vastgoedpatrimonium, die nu toch echt wel problematisch wordt. Naast de normen inzake comfort, gewenst (lees: geëist) door de patiënten, zorgen ook de milieugerelateerde en technische normen ervoor dat het gros van de bestaande structuren niet langer volstaat en dat ze minder en minder aanpasbaar zijn aan de hedendaagse behoeften. De renovatie ervan is complex en kostelijk, waardoor ze vaak slechts een gedeeltelijke oplossing biedt voor de heersende problematieken.

Deze paar factoren tonen aan hoezeer een versnelling van de broodnodige mentaliteitswijziging momenteel aan de orde is. De

steeds snellere veroudering van concepten, methodes en structuren noopt ons tot onmiddellijke (re)actie. Nog meer dan gisteren moet het ziekenhuiswezen het vandaag dringend over een andere boeg gooien om te kunnen overleven.

Wat is de plaats van ziekenhuisarchitecten in dit verhaal? We kunnen toch niet zomaar slaafs ten dienste blijven van de noden van de instellingen — noden van vandaag die gebaseerd zijn op situaties uit het verleden! Dit wél doen zou simpelweg betekenen dat we weigeren om onze missie naar behoren uit te voeren. Het is aan ons om een meerwaarde te bieden aan onze klanten, die uiteraard oplossingen verwachten, maar toch ook vooral een toekomstvisie.

Het is voor ons logischerwijs een uitdaging om — teneinde een ultieme balans te bekomen — een gebouw te ontwerpen waarvan we noch het exacte programma, noch de precieze activiteit kennen, terwijl we quasi niet mogen afwijken van de reële noden van de verzwakte en angstige gebruikers. Er is sprake van een wezenlijke kloof tussen het tijdloze karakter van de structuren die we ontwerpen — de ratio — en de gewenste flexibiliteit en hun verdere ontplooiingsmogelijkheden — het idee. We moeten dus leren leven met deze schizofrene situatie en er voordeel proberen uit te halen. En vermits gek en geniaal vaak dicht bij elkaar liggen, moeten we hopen dat dit ook in de andere richting kan werken en dat onze 'gekkigheid' de vonk van genialiteit kan opwekken die ons naar relevante en concrete voorstellen leidt.

Aangezien elk van ons kan doen uitschijnen dat hij of zij het antwoord heeft op alle vragen, zullen de afgunst en de kennisuitwisseling onder gespecialiseerde professionals ons toelaten om de kwestie meer gewicht te geven. Hopelijk kunnen we zulke uitwisselingsmogelijkheden ooit formeel vastleggen.

© Assar Architects — Marc Detiffe

agend rchitecture.be

Building for Health

DENYS

www.denys.be

www.fireforum.be

FOAMGLAS
Building

www.foamglas.be

www.nicoll.be

Schneider
Electric

www.schneider.be

SCHÜCO

www.schuco.be

ROCKWOOL
Rockfon
ACTIVATE YOUR CEILING

www.rockfon.be

www.tarkett.be

AGC
GLASS UNLIMITED

www.agc-glass.eu

CHU

op het Île de Nantes

/ ART & BUILD

/ Nantes – Frankrijk

Tegen 2023 zal een nieuw ziekenhuis op het Île de Nantes zijn deuren openen, dat alle kortverblijfsactiviteiten van het Centre Hospitalier Universitaire (CHU) zal bundelen.

Het ambitieuze reconversieproject vertrekt van een industriële situatie en richt zich allereerst op de creatie van een wijk die gewijd is aan gezondheid, als katalysator voor de stedelijkheid die er later zal ontstaan. Een rustgevende plek die uitermate toegankelijk zal zijn voor haar gebruikers, in tegenstelling tot de beklemmende 'ziekenhuiskathedralen' van de twintigste eeuw.

Het project vestigt een stedelijke en landschappelijke structuur die zich schikt naar de stedelijke, landschappelijke en territoriale omstandigheden, aan de hand van een lineaire ziekenhuiscampus met een systeem van publieke ruimtes die de identiteit van het nieuwe ziekenhuis op een tijdloze manier verankeren.

Een project van een dergelijke omvang vormt een uitdaging van formaat (976 M€), maar het is de denkoefening omtrent het ziekenhuis en de stad van morgen die het bouwteam passioneert – in een scharnierperiode op het vlak van medicinale en technologische evolutie, en in een stad die zich profileert als Smart City-pionier.

Innovatie staat met andere woorden centraal in het uitwerkingsproces van het project, dat niet enkel de volledige ziekenhuisgemeenschap aangaat, maar ook de Faculteit Geneeskunde van het CHU, het regionale Gezondheidsagentschap en de stedelijke gemeenschap van Nantes.

Art & Build mag dit prestigieuze project ontwerpen in samenwerking met architect Jean-Philippe Pargade, ingenieur Artelia en landschapsarchitect Signes Paysages. Het behoort inmiddels tot de bureaus die in Frankrijk meetellen als het aankomt op realisaties voor de ziekenhuissector. Het CHU op het Île de Nantes versterkt de activiteit van Art & Build buiten onze landsgrenzen.

/ ART & BUILD Architectes

6 Cité Paradis – 75010 Parijs

www.artbuild.eu

/ Verantwoordelijke architect

Marc THILL

/ Bouwheer

CHU de Nantes

/ Partners – Bouwteam

Art & Build Architectes

Pargade Architectes

Artélia

Signes Paysages

/ 3D-beelden

Art & Build Architectes

Pargade Architectes / Quick-it / Bloom / Motyw

Ceci n'est pas un hôpital

Ziekenhuis AZ ZENO Knokke-Heist

/ AAPROG / BOECKX / BURO II & ARCHI+I
/ Knokke-Heist

De tijdelijke vereniging AAPROG – BOECKX. – BURO II & ARCHI+I won in 2007 de ambitieuze wedstrijd van vzw Gezondheidszorg Oostkust voor de realisatie van een nieuw ziekenhuis in Knokke-Heist. Tien jaar later zal dit futuristische gebouw er eindelijk staan, want in de zomer van 2017 wordt het in gebruik genomen.

Het terrein waarop het ziekenhuis komt te staan, is twintig hectare groot. Het nieuwe zorgcentrum omvat een ziekenhuis, revalidatiecentrum, zorghotel, polikliniek, auditoria, publieke evenementenruimte en helihaven. Het ziekenhuis zal zowel functioneel als toekomstgericht en duurzaam zijn en het landelijke karakter van de omgeving in ere houden.

Het nieuwe ziekenhuis, dat geïnspireerd is op het surrealistisch werk van René Magritte, zweeft als het ware boven het landschap uit en wordt tot in de ondergrondse ruimtes gedomineerd door licht en natuur. De link tussen binnen en buiten en tussen zorgfaciliteiten en publieke ruimtes is vrijwel naadloos, met een uitnodigende en inspirerende omgeving tot gevolg. Het ontwerp is een treffend voorbeeld van 'levende architectuur': duurzaam ontwerpen en bouwen met bijzonder oog voor integratie in het landschap, ecologische energie en gebruikte materialen.

Er is een duidelijke keuze gemaakt voor het toepassen van duurzame en energiebesparende maatregelen, zonder in te boeten op de hoge comforteisen. Zo dragen onder meer een biomassaketel, een warmtekruipkoppeling en boorgatenergieopslag bij tot de opwekking van hernieuwbare energie.

Tijdelijke handelsvereniging

/ Aaprog architecten

Lange Kouterstraat 14a 9230 Wetteren
tel.+32 (0)9 365 71 71
www.aaprog.be

/ BOECKX.

Torhoutsesteenweg 52 – 8400 Oostende
tel.+32 (0)59 808 804
www.boeckx.be

/ BURO II & ARCHI+I

J. Jordaensstraat 18a – 1000 Brussel
tel.+32 (0)2 641 88 00
Hoogleedsesteenweg 415 – 8800 Roeselare
tel.+32 (0)32 51 21 11 05
Bellevue 5 – 9050 Ledeborg (Gent)
tel.+32 (0)9 210 17 109
www.b2ai.com

/ Bouwheer

AZ Zeno vzw

/ 3D-beelden

© Nanopixel

De MontLégia-cliniek

/ AAH (tijdelijke handelsvereniging ASSAR ARCHITECTS – ARTAU)

/ rue Emile Vandervelde – 4000 Luik

De MontLégia-cliniek is een nieuw algemeen ziekenhuis met een capaciteit van 764 bedden en 155 plaatsen voor daghospitalisatie. Het gebouw heeft een oppervlakte van 113.000 m² en bevindt zich op de 'Patience et Beaujonc'-site in de Luikse deelgemeente Glain. Het bundelt de activiteiten van drie ziekenhuizen van het Centre Hospitalier Chrétien, met name de Kliniek Saint-Joseph, de Kliniek Saint-Vincent van Rocourt en de Clinique de l'Espérance van Montegnée.

Het Centre Hospitalier Chrétien had twee doorslaggevende wensen die de organisatie van het nieuwe ziekenhuis sterk zullen beïnvloeden: het moeder-en-kindgedeelte afscheiden van de algemene ziekenhuisdiensten en het hospitalisatiegedeelte inplanten naast de medisch-technische diensten. Om hier optimaal aan tegemoet te komen, kozen de architecten voor een nevenschikkingsconcept waarbij de vleugels met de eenheden voor de volwassenenzorg en de eenheden en diensten die gerelateerd zijn aan moeder en kind van elkaar gescheiden worden door een tussenliggend blok dat de medisch-technische functies groepeerde. Dankzij deze indeling is het mogelijk om een geneeskundige straat te creëren die de zorgafdelingen en de medisch-technische diensten met elkaar verbindt. De verschillende stromen in het ziekenhuis zullen zo dus op een zeer duidelijke manier van elkaar gescheiden worden.

Anderzijds biedt het terrein eveneens een mogelijkheid om een zone met economische activiteiten te ontwikkelen en een ecodorp tot stand te brengen. De sites worden rechtstreeks verbonden met de autosnelweg via de constructie van een brug en nieuwe in- en uitvalswegen.

/ ASSAR ARCHITECTS sciv-scril

Terhulpensesteenweg 181/2 – 1170 Brussel

rue Sainte Marie 5 – 4000 Luik

tel. +32 (0) 2 676 71 00

www.assar.com

/ ARTAU Architectures scrl

rue la Vaulx 19 – 4960 Malmédy

tel. +32 (0) 80 33 78 94

www.artau.be

/ Bouwheer

Centre Hospitalier Chrétien – CHC

/ Aannemers

Tijdelijke handelsvereniging GCBM (ruwbouw):

Galère, CFE, CIT Blaton en Moury

Tijdelijke handelsvereniging LIBEGRALL

(gevels): Limeparts, Belgometal, Groven + en Marbrerie Allard & Fils

/ 3D-beelden

© Mysis

New Erasme

Of hoe een project kan evolueren

/ MA² Project
/ ASSAR Architects
/ VK STUDIO Architects
/ Brussel

De ambitie die men via de in 2010 gestarte uitbreiding en modernisering van het Erasmusziekenhuis wil verwezenlijken, is de creatie van een publieke gezondheidscampus en een academisch centrum met een internationale uitstraling. Om de overvloed aan hinder en meerkosten die gepaard zou gaan met de transformatie van een operationeel ziekenhuis te vermijden, is het New Erasme-complex project losgekoppeld van het bestaande ziekenhuis. Bovendien is New Bordet vijftig meter verder ingeplant dan initieel voorzien om de totale oppervlakte van de medische site te vergroten.

De beginsituatie kenmerkte zich door twee essentiële elementen:

1. De locatie: de bebouwbare oppervlakte was beperkt, zowel naar achter (bestaande hospitaal) als naar het westen toe (New Bordet). Het terrein is krap, de inplanting hellend en de zuidelijke oriëntatie ontplooit zich in de richting van de beschermde site.
2. Het beeld: de uitstraling van de bestaande Erasmussite is moeilijk leesbaar

Onder deze omstandigheden werden droom, humanistische visie en functionele voorschriften één. Het project omvat een dubbel programma, met enerzijds de uitvoering van verbeteringswerken in het kruisvormige torengebouw en anderzijds de bouw van een nieuwe infrastructuur. Het nieuwe volume zorgt voor de aansluiting van het bestaande gebouw op het toekomstige Instituut Jules Bordet in de vorm van een 'publieke straat'. Deze straat leidt naar een esplanade die uitkijkt op het beschermde natuurgebied Vogelzang. Het geheel rust op een massieve sokkel, die zorgt voor een zachte overgang naar de geklasseerde site en die alle publieke functies, logistieke diensten en medische technologie huisvest. Bovenop de twee verdiepingen van de sokkel zijn terrassen ingericht, die van elkaar gescheiden worden door tussenliggende groene tuinen.

De teruggetrokken inplanting van de torens maakte het mogelijk om het imposante charisma van het volume enigszins te verlichten en te vermijden dat het zich vanaf de toegangsweg manifesteert als een ondoordringend visueel scherm. Aangezien het zowel toegankelijk is voor bezoekers als patiënten, nodigt het geheel uit om de bebouwde omgeving te verlaten en op ontdekkingsstocht te trekken. Alle ramen en verbindingsgangen bieden een zicht op het landschap of de interne patio's. Het ziekenhuis ademt. De beplanting, de buitenlucht en het licht doorkruisen de architectuur en nestelen zich daar waar de ziekenhuisgerelateerde voorschriften speelruimte laten.

Dit project wordt gerealiseerd door de tijdelijke handelsvereniging Assar Architects – VK Studio – MA² Project

/ MA² Project

Francis Metzger

Ijskelderstraat 24 – 1060 Brussel

tel. +32 (0)2 289 08 80

www.ma2.be

/ Assar Architects

Terhulpensesteenweg 181/2 – 1170 Brussel

tel. +32 (0)2 676 71 00

www.assar.com

/ VK Studio

Europa Building

Clemenceaulaan 87 – 1070 Brussel

tel. +32 (0)2 414 07 77

www.studiebureauvkgroup.be

/ Bouwheer

Vrije Universiteit Brussel

Universitaire Ziekenhuizen van Brussel

Erasmusziekenhuis, private universiteit

/ 3D-beelden

© Tijdelijke handelsvereniging

ASSAR Architects – VK Studio Architects –

MA² Project

Zicht op New Erasme vanaf de Mijlenmeersstraat

Woning met architectenkantoor en minimale footprint

/ LW.architectes

/rue des Sœurs Noires 1 – 7500 Doornik

Op een miniscuul hoekperceel ($\pm 45 \text{ m}^2$) in het beschermd historisch centrum van Doornik ontwierpen de bouwheren, allebei architect, een viereenhalve verdieping hoge hedendaagse woning met architectenkantoor. Ze is opgebouwd uit geprefabriceerde betonpanelen met eenzelfde tint als de naburige Sint-Jacobskerk.

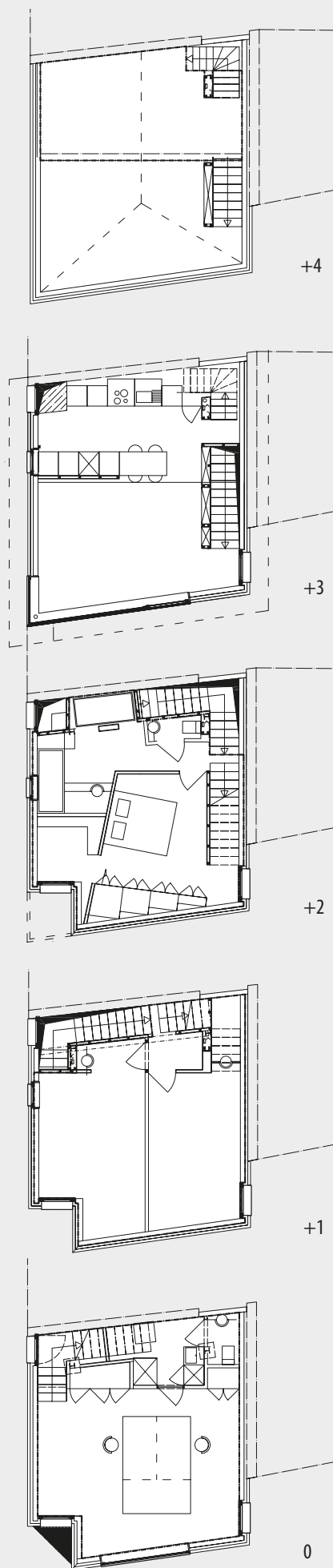

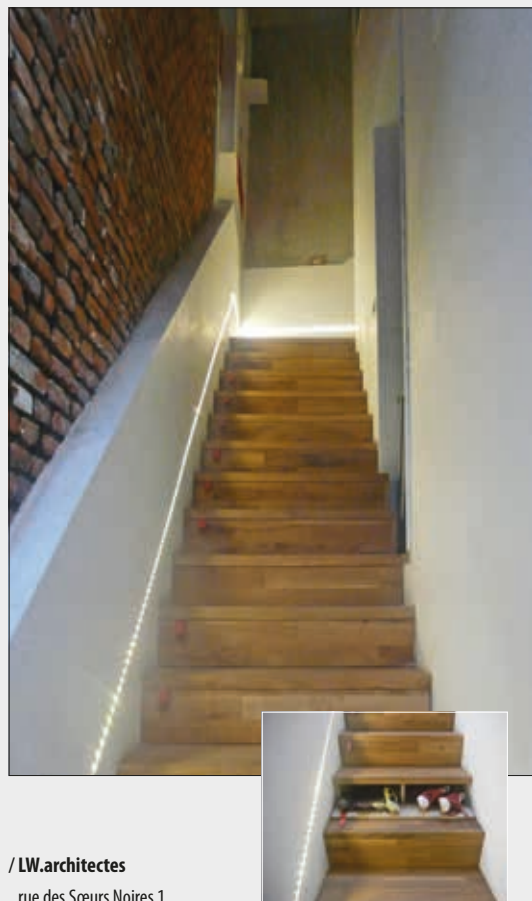
In tegenstelling tot het materiaal (beton), drong prefab zich niet meteen op in dit project. Voor betonconstructies is het echter een betrouwbare en snelle oplossing. De uitvoeringssnelheid en de bijhorende hinderreductie voor de weggebruikers vormt deze dagen een onbetwist voordeel – voor de bouw van een verdieping zijn slechts enkele uren nodig. Bovendien houden de architecten ervan om een robuust materiaal in zijn natuurlijke gedaante te etaleren. Door te werken met dit type paneel zorgden ze ervoor dat de ruwe betonstructuur binnenin zichtbaar blijft, terwijl enkele lichte tussenwanden een scheiding van de verschillende ruimtes garanderen. Plafonds noch schilderwerken zijn vereist. Bovendien is beton een duurzaam materiaal met een hoge thermische inertie en weinig gebruikslimieten.

Anderzijds creëerden de ontwerpers drie grote verticale breuklijnen op de drie gevels, als verwijzing naar de grote, hoge ramen van de aanpalende kerk. Hierbij gaven ze de panelen de nodige omvang zonder ze uit te hollen en hun massa teniet te doen. Het gelijkvloers (architectenkantoor) en de derde verdieping (salon) zijn uitgerust met horizontale raampartijen die een mooi zicht bieden op de tuin van de Sint-Jacobskerk en de kathedraal van Doornik.

Alle meubels in de woning zijn op maat ontworpen (de trap bestaat bijvoorbeeld uit schuiflades) en vervaardigd door de bouwheren-architecten. Het was voor hen belangrijk om actief betrokken te zijn bij de bouw van hun huis – niet enkel via de plaatsing van de binnenwanden en de vloeren, maar ook via de verdere afwerking van het geheel en de fabricage van de meubels.

/ LW.architectes
 rue des Sœurs Noires 1
 7500 Doornik
 tel. +32 (0) 69 84 00 04
www.lwarchitectes.be

/ Architecten
 Quentin Lamarche
 en Fabienne Wantier

/ Bouwheer
 Quentin Lamarche
 en Fabienne Wantier

/ Aannemers
 Blanchart (ruwbouw)
 Decomo (prefab betonpanelen)
 VDV Toiture (dak)
 Top Menuiseries (schrijnwerk)

/ Foto's
 © LW.architectes

Bijkomende erelonen

Architecten worden regelmatig geconfronteerd met bijkomende erelonen naar aanleiding van diverse omstandigheden, waarbij prestaties verricht moeten worden die niet inbegrepen waren in de initieel overeengekomen contractuele verplichtingen.

Vooreerst dienen de prestaties die normaal gezien inbegrepen zijn in de volledige architectenopdracht, van ontwerp en controle op de uitvoering van de werken conform de wet van 20 februari 1939, precies omschreven te worden – en bijgevolg ook de prestaties die niet inbegrepen zijn.

De gewoonlijke architectenovereenkomst definieert duidelijk de taken van de architect: haalbaarheidsstudie en voorontwerp, opstellen van het administratief bouwvoorraagdosier, uitvoeringsplannen, lastenboek, meetstaat, controle op de uitvoering van de werken, verificatie van de afrekeningen en bijstand bij voorlopige en definitieve oplevering.

De overeenkomst verduidelijkt echter zelden de aard en de hoeveelheid van de prestaties die nodig zijn om deze opdrachten te verwezenlijken.

Deze oefening kan zeer moeilijk of zelfs onmogelijk zijn, zeker nu architecten slechts zelden de gewoonte hebben om alle voor hun cliënt gepresteerde uren aan te rekenen.

Het lijkt daarentegen makkelijker en nuttig om de prestaties die aan de basisopdracht ontsnappen en derhalve niet door de forfaitaire erelonen worden gedekt te detailleren, zodat hiervoor bijkomende erelonen kunnen worden aangerekend.

In het algemeen voorziet de overeenkomst dat « *alle bijkomende prestaties, niet opgenomen in de bij huidige overeenkomst vastgelegde opdracht en nodig voor het verwezenlijken van de bij huidige overeenkomst vastgelegde opdracht, niet toerekenbaar aan de architect, door de bouwheer vergoed worden aan navolgend tarief: . . . . .* ».

Deze bepaling omschrijft de berekeningswijze van de erelonen voor deze prestaties, in het algemeen een uurtarief.

Het is echter niet oppervlakkig om nog preciezer te werk te gaan en bij wijze van voorbeeld een aantal hypothesen te geven van bijkomende prestatie, die de architect het recht geven om afzonderlijke erelonen aan te rekenen.

Bijvoorbeeld :

- De wijzigingen aan het ontwerp en/of het programma, minstens wanneer deze plaatsvinden na de indiening van de aanvraag tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning en zeker wanneer deze het voorwerp moeten uitmaken van een stedenbouwkundige regularisatie.

In dat verband voorziet de overeenkomst dat er geen enkele wijziging aan het ontwerp, het programma of aan het budget zal worden toegestaan zonder dat de partijen hierover voorafgaandelijk tot een akkoord kwamen en zonder dat dit werd vastgesteld door een schriftelijk tegensprekelijk document, ondertekend door de partijen.

Dit principe is uiteraard ook van toepassing op de variaties die worden voorgesteld door de andere tussenkomende partijen in het bouwproces, zoals de ingenieur of de aannemer.

- Het vergezellen van de bouwheer bij de keuze van de materialen bij de fabrikanten of leveranciers of bij de keukeninstallateurs.
- De architecturale prestaties, nodig in geval van tekortkomen of falen van de aannemer.

Het kan nuttig zijn om volgende bepaling op te nemen in de overeenkomst « *indien de tekortkoming van de aannemer bijkomende prestaties in hoofde van de architect voor gevolg heeft, dan kan deze laatste hiervoor betaling vorderen aan het hieronder bepaalde tarief, in zoverre de aannemer, in het lastenboek, contractueel gehouden is om deze bijkomende kosten terug te betalen* ».

Het is namelijk niet uitzonderlijk dat de architect een aanzienlijk aantal bijkomende uren dient te presteren om tegemoet te komen aan de tekortkomingen van de aannemer, a fortiori in geval van faillissement van deze laatste.

In dat geval is het normaal dat de architect zich laat vergoeden, maar er dient dan wel in het lastenboek bepaald te worden dat de aannemer gehouden zal zijn om de bouwheer te vergoeden voor deze bijkomende erelonen.

– De prestaties vereist door de administraties, onder meer in het kader van de aanvraag tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning.

Meer en meer stelt men vast dat de gemeentelijke administraties een hele resem wijzigingen en aanvullingen toebrengen aan het dossier, terwijl de architect kan rechtvaardigen dat hij alle nodige inlichtingen heeft ingewonnen en de stedenbouwkundige bepalingen strikt heeft nageleefd.

De erelonen van de architect voor de traditionele opdracht, die reeds worden vastgesteld met grote zuinigheid, kunnen niet nogmaals worden ingeperkt omwille van het verrichten van verschillende bijkomende prestaties.

Uiteraard dient de architect die bijkomende erelonen wenst te ontvangen de bouwheer hiervan voorafgaandelijk op de hoogte te stellen en hem de nodige informatie te bezorgen betreffende de bestaansreden en de aard van deze prestaties, en indien mogelijk ook de aan deze prestaties bestede tijd en de berekeningswijze van de erelonen.

Kanaalproject in Wijnegem

Buitengewone reconversie op initiatief van een visionaire kunsthandelaar

Een voormalige mouterijsite langs het Albertkanaal in Wijnegem omtoveren tot een hoogwaardige wijk met een interessante mix van functies, faciliteiten en diensten: dat was de ambitieuze uitdaging die kunsthandelaar Axel Vervoordt zich stelde toen hij er in 1998 zijn kunsthandel vestigde. Verschillende gerenommeerde architectenbureaus namen het bestaande industrieel erfgoed onder handen en gaven het een subtiele hedendaagse touch, zodat er een fraai stedelijk geheel ontstond dat veel meer is dan de som der delen.

HISTORIEK

De imposante industriële site is gelegen op een bijzondere plek langs het Albertkanaal, net buiten het centrum van Wijnegem. Sinds halverwege de negentiende eeuw vonden er belangrijke economische activiteiten plaats. Na de aanleg van de Kempische Vaart — om de aansluiting met de Maas mogelijk te maken — startte de familie Meeus er in 1857 een likeurstokerij die op korte termijn uitgroeide tot een van de grootste bedrijven van de provincie Antwerpen. De omvorming van de Vaart tot het Albertkanaal gaf de site een nieuwe impuls. In 1956 nam Mouterij

Albert er haar intrek. Ze groeide uit tot de grootste moutverwerker van Europa en werd later overgenomen door Heineken.

In 1998 kocht de gerenommeerde kunsthandelaar Axel Vervoordt een deel van deze site op. Vervoordt heeft een fascinatie voor het tijdloze en hecht geen belang aan de laatste mode. *Ik zie het als mijn primaire taak om al wat me is toevertrouwd een betere plek te geven, om een vorm van levenskunst over te dragen*, legt hij uit.

© Jan Légeois

- A** Gelijkvloers: CRU (Colruyt group)
1ste, 2de en 3de verdieping: Axel Vervoordt nv expositieruimte
- B** Silo's
Ontwerp van Stéphane Beel
Gelijkvloers: kunstinstallatie's Axel & May Vervoordt Foundation
2de verdieping ronde silo's: kantoren Axel Vervoordt nv
Andere verdieping woonunits
1ste verdieping witte silo's : kantoren Axel Vervoordt nv
- C** Axel & May Vervoordt Foundation
Axel Vervoordt Gallery
Secret garden
Ontwerp van Axel Vervoordt en Miki Tatsu
- D** Restaurant
- E** Permanente kunstinstallatie Anish Kapoor 'At the Edge of the World'
- F** Escher
Ontwerp van COUSSÉE & GORIS
Gelijkvloers: receptie Axel Vervoordt nv
Bovenverdieping: woonunits
- G** Waterhuis
Ontwerp van COUSSÉE & GORIS
Gelijkvloers: Bakkerij Poilâne
- H** Cubes
Ontwerp van BOGDAN & VAN BROECK
woonunits en kantoor/bedrijven
- I** Pakhuizen
Ontwerp van COUSSÉE & GORIS
Woonunits, kunstateliers en kantoren
- J** Storage en restauratie Axel Vervoordt nv
Ontwerp van BOGDAN & VAN BROECK

Initieel was het de bedoeling om de mouterij enkel als stockageruimte te laten fungeren voor de meer dan 13.000 stukken antiek die in het kasteel van 's-Gravenwezel niet konden worden getoond. De prachtige ligging en de intrinsieke architecturale kwaliteiten van de gebouwen vroegen echter om meer. Vanaf het prille begin koesterde Vervoordt de droom om de verloederde site nieuw leven in te blazen door ze om te vormen tot een harmonieus geheel waar niet enkel kunst tentoongesteld werd, maar ook mensen woonden en restaurants gevestigd waren. De aanwezigheid van de Vervoordt Foundation, de inrichting van gevarieerde exposities en de organisatie van concerten door Inspiratum moeten dit residentiële cultuurcentrum een extra dimensie geven.

Gedurende de renovatie werd het industrieel karakter van het complex bewaard. Bij het (her)inrichten van de ruimtes bleek hun architecturale impact erg groot. De ingenieurs, die de opdracht hadden om functionele gebouwen te ontwerpen, hadden stevast veel oog voor kwaliteit en verhoudingen. Dit alles maakt dat de plek de nodige intrinsieke waarde bezit om een nieuwe toekomst aan te gaan. De eigenheid van de site is een van haar grootste troeven. Haar imposante silo's, de nabijheid van het water en haar industrieel verleden stralen een energie uit die perfect geschikt is voor het leven in onze 21^e eeuw.

CONCEPT

Volgens Axel Vervoordt heeft onze hedendaagse samenleving nood aan kwaliteit en exclusiviteit. We moeten ons losmaken van massaproducten en standaardoplossingen. Het Kanaalproject wil dienst doen als inspiratie voor zij die op zoek zijn naar een vorm van authenticiteit waarbij industriële archeologie op een hedendaagse manier geïntegreerd is in een nieuwe leefomgeving. Het was de bedoeling om een pure en menselijke architectuur te creëren die het mogelijk maakt om te leven in een warm en gezellig kader. Elke plek op de site is gebaseerd op ruimtelijkheid. De immense volumes van de pakhuizen en de silo's zijn oorspronkelijk niet ontworpen om te fungeren als woonomgeving. Ze vormen architecturale elementen die zich op een krachtige manier profileren in het landschap

en die zich ook aan de binnenzijde kenmerken door een buitengewone ruimtebeleving.

Het project gaat terug naar de essentie van wonen. De nieuwe Kanaalsite is een groene oase met de grootsheid van een ambitieuze, bewegende stad. De minutieuze inplanting van de gebouwen genereert meerdere kernen en subgebieden (lees: 'dorpspleintjes') die stuk voor stuk een specifieke sfeer oproepen. Zowel de kantoren als de vele sociale en commerciële functies creëren de diversiteit die nodig is om deze plek te laten leven als een echte gemeenschap. *De Kanaalsite is een klein dorp, vol gelaagdheid en toch puur door haar eenvoud*, aldus Dick Vervoordt, die binnen de groep van Axel Vervoordt verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en de promotie van residentieel vastgoed. *Het project staat volledig in functie van het contrast tussen het industrieel erfgoed en goede hedendaagse architectuur, als drager voor interessante, artistieke mensen die op zoek zijn naar een boeiend en evenwichtig leven.*

MASTERPLAN

Ambitie

Het project voorzorg in de herwaardering van een verlaten industriële zone, die werd omgevormd tot een stedelijke omgeving met een mix van woon- en werkfuncties. Het bestaande industriële patrimonium is maximaal bewaard en hergebruikt, terwijl nieuwe constructies de beoogde ruimtelijke ontwikkeling vervolledigen. De site, die aanvankelijk monofunctioneel was, is getransformeerd tot een kwalitatief complex met woningen, kleine artisanale ateliers en enkele complementaire activiteiten. Ze wordt sterk gedefinieerd door drie ruimtelijke structuren: de krachtige lineariteit van het Albertkanaal, de vallei van het Groot Schijn als groene buffer tussen Antwerpen en het buitengebied en een residentiële wijk met alleenstaande woningen.

De (her)ontwikkeling van de site heeft dus niet alleen een interne meerwaarde, maar versterkt ook de relatie met de omgeving. Dankzij de nieuwe functies, de betere toegankelijkheid en het hernieuwde contact met het

water speelt het project een strategische rol als ontwikkelingspool binnen de gemeente en complementaire aanvulling voor de achterliggende residentiële wijk en de bestaande activiteit op en naast de site.

Door eerst een projectstudie en een masterplan uit te werken, kon men een sterk onderbouwd BPA opmaken. De architecturale ontwikkeling werd voorafgegaan door een intense selectieprocedure en overlegperiode tussen de bouwheer, de stedenbouwkundige, de architecten en de ingenieurs.

Projectschets

Het industrieel karakter van de site en de gebouwen vormt de basis, het ultieme aanknopingspunt voor de verdere ontwikkeling van het geheel. Om de eigenheid van de plek te bewaren, zijn haar positieve eigenschappen maximaal versterkt en de negatieve aspecten geminimaliseerd. De specificiteit van de bestaande gebouwen, hun typologie en de industriële configuratie van de site vormt de rode draad doorheen het project. De bestaande gebouwen zijn niet enkel geherwaardeerd als architecturale objecten die tegelijk krachtig en bevreemdend overkomen, maar ook als evidente structuren in het landschap. Wat de nieuwe transformaties en toevoegingen betreft, heeft men ervoor geopteerd om de temporele gelaagdheid door te zetten via hedendaagse architectuur.

Door er nieuwe woningen in te richten en de site resoluut open te stellen voor de achterliggende residentiële wijk, is het contact tussen het residentieel gedeelte van Wijnegem en het water hersteld. De gemeenschappelijke ruimtes zijn ondergebracht in structurerende elementen. Ook de positie en de identiteit van de verticale circulatie en de toegangen is expliciet gedefinieerd, kwestie van de interactie tussen binnen en buiten enerzijds en publiek en privé anderzijds optimaal tot uiting te kunnen laten komen.

Aan de bestaande activiteiten van de groep Axel Vervoordt is een nieuw programma met een oppervlakte van 30.000 m² toegevoegd (inclusief

parking), deels in bestaande en deels in nieuwe gebouwen. De woningen maken dat de site thans een uiterst kwalitatieve leef- en werkomgeving is.

Een kwaliteitsproces, van visie tot realisatie

Het stedenbouwkundig plan, dat ontworpen is door Jens Aerts, vormt een solide kader voor de beoogde ruimtelijke en functionele ontwikkeling van de site. Het markeert de deelprojecten en definieert de uiterlijke contouren, zowel voor de constructies als voor de verschillende publieke ruimtes. Om dit plan een kwalitatieve architecturale invulling te geven, nam Axel Vervoordt drie gerenommeerde architecten en een landschapsarchitect onder de arm. Op basis van een analyse van de portfolio's en uitvoerige gesprekken met de stedenbouwkundige en de bouwheer werd een polyvalent ontwerpteam samengesteld. Hoewel er van de leden van dit ontwerpteam in eerste instantie verwacht werd dat ze de algemene kwaliteit van het project optimaliseerden via een kritische reflexie van het BPA, kregen ze nadien ruim voldoende autonomie om elk hun eigen deel van het plan vorm te geven.

Door tijdens het ontwikkelingsproces te werken met nieuwe partners ontstond een waardevolle synergie. Tegenover het stedenbouwkundig plan en de inrichting van de buitenruimte staat de signatuur van enkele gerenommeerde architecten. Op deze manier kwam men tot een multidisciplinair bouwteam dat de gewenste kwaliteit op een integrale manier kon definiëren en bewaken, zowel op architecturaal als op bouwtechnisch vlak.

Equipes d'architectes

Architectenbureau **BOGDAN & VAN BROECK** ontwierp nieuwe woningen (de 'Cubes'), die het omschrijft als 'rooms with a view'. Daarnaast tekende het ook enkele nieuwe ruimtes, die plaats bieden aan een museum waar tijdelijke exposities de permanente collectie van de Axel Vervoordt Foundation vervoegen.

© Jan Liégeois

Stéphane Beel en zijn equipe stortten zich dan weer op de renovatie van het meest spectaculaire gedeelte van de oude mouterij. Het transformeerde de immense silo's tot wooneenheden zonder in te boeten aan uitstraling en beeldkwaliteit. Daarnaast concipieerde het een nieuwe kantoortoren die zowel in functioneel als visueel opzicht fungeert als een nieuw ijkpunt voor de Kanaalsite.

De voormalige pakhuizen zijn onder handen genomen door **COUSSÉE & GORIS architecten**, dat de ruimtelijke kwaliteiten van de site op die manier

verder uitbouwde en het geheel opnieuw vitaliseerde via de toevoeging van nieuwe elementen. Waar de verdiepingen zijn ingericht als woongedeelte, doet het gelijkvloers dienst als werkomgeving.

De Franse landschapsarchitect **Michel Desvigne** stond in voor de inrichting van de publieke omgeving. Om op de uitgesproken industriële site een authentieke stadswijk te kunnen vestigen, maakte hij een onderscheid tussen een publieker gedeelte rond de ateliers en de kantoren en een priviere zone met een intiemer karakter in de buurt van de woningen.

INFRASTRUCTUUR

Diversiteit is een belangrijk aandachtspunt op de vernieuwde Kanaalsite. Aangezien de wijk hoofdzakelijk bestemd is voor cultureel en residentieel gebruik, is er gezocht naar ondersteunende functies die de levenskwaliteit van de bewoners, de gebruikers van de site en de rest van de omgeving ten goede komt. Het gaat om 'zachte' functies die we dagelijks nodig hebben. De klemtoon ligt op voeding (traiteur, restaurant, bakker en kruidenier) en gezondheid (dokter, tandarts en wellnesscentrum). Voorts zijn er enkele bijkomende functies voorzien om de nadelen van wonen buiten de stad te compenseren, zoals een droogkuis en een crèche.

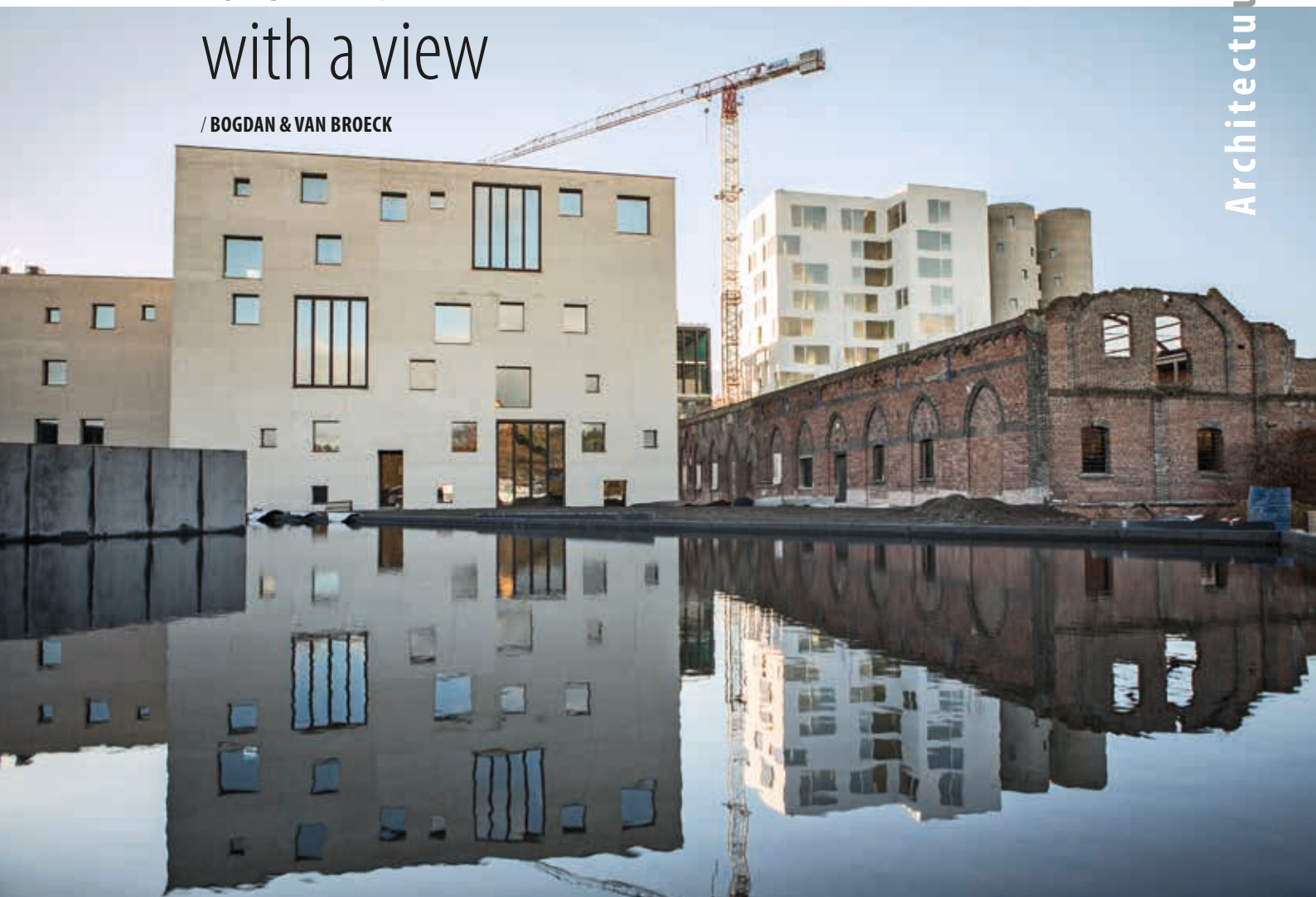
Het project voorzag ook in de creatie van driehonderd ondergrondse parkeerplaatsen. Deze zijn zowel bestemd voor de bewoners als voor de personen die er werken. Een groot deel van de gebouwen is rechtstreeks toegankelijk vanaf deze parking, hetzij via een lift, hetzij via een ondergrondse doorgang. Bezoekers kunnen hun wagen achterlaten in de Stokerijstraat en kunnen de site vervolgens te voet bereiken via een centrale ingang.

Rooms with a view

/ BOGDAN & VAN BROECK

Architectuurproject

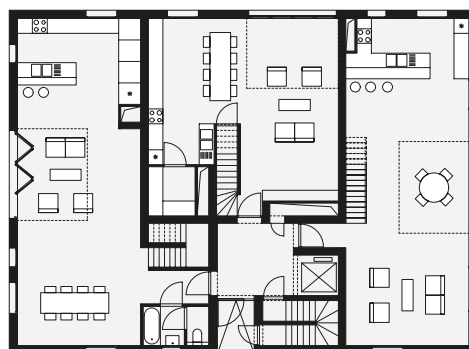
De ontwerpers van BOGDAN & VAN BROECK mochten zich architecturaal uitleven op een deel van de Wijnegemse Kanaalsite. Ze stonden in voor de vormgeving van verschillende wooneenheden (Cubes), de nieuwe ateliers van de Axel Vervoordt Company en enkele gebouwen van de Axel & May Vervoordt Foundation. Vooral de appartementen springen in het oog. Als 'rooms with a view' genereren deze Cubes een sterke band met de unieke omgeving.

Het concept van de Cubes gaat uit van een specifieke filosofie. Elk appartement heeft minstens drie gevels en beschikt over een dubbel-hoog, beglaasd loggia-raam, dat de leefruimte in directe relatie brengt met de buitenruimte. Dankzij de implementatie van een reeks weloverwogen zichtassen kunnen de eigenaars optimaal genieten van de voornaamste troeven van de site, met name de rustgevende ligging langsheen het water en de intrigerende relatie met het karakteristieke industriële erfgoed. Zorgvuldig gekozen positionering van de volumes zorgt voor fraaie doorzichten naar de bestaande gebouwen, de silo's, het water en de tussenliggende pleinen. Vandaar het kernbegrip van dit deelproject: rooms with a view. Architectuur als venster op de wereld.

Ook in de wooneenheden zelf is alles geënt op die intense band met de omgeving. De ontwerpers zijn er bovendien in geslaagd om klassieke elementen van grondgebonden woningen te importeren in de verdichte typologie van de appartementen. De verschillende functies en de raamopeningen zijn zodanig ingeplant dat er optimaal wordt ingespeeld op de uitzichten en de bezonning, zij het zonder in te boeten aan privacy. De loggia's voorzien elke woning van een ruime, inpandige winter tuin en een overvloedige natuurlijke lichtinval. Dankzij de variaties qua planvorm, type en geveluitwerking vormt elke Cube een uniek, herkenbaar onderdeel binnen een groter samenhangend geheel.

Uiteraard is er op de Kanaalsite ook ruimschoots plaats voor kunst. In een nieuwbouwcomplex tussen de Toren en de Artist Studios ontwierp BOGDAN & VAN BROECK de nieuwe ateliers. Tot slot boog het zich eveneens over de museumgebouwen van de Vervoordt Foundation, die een belangrijke kunstverzameling met tal van antiques en een reeks belangrijke hedendaagse werken beheert.

/ BOGDAN & VAN BROECK

Hooikaai 55 – 1000 Brussel

Tel. +32 (0) 2 609 00 65

www.bogdanvanbroeck.com

/ Medewerkers

O. Bogdan, L. Van Broeck, T. Boogaerts, L. Bown, K. Burssens,
M. Czvek, Z. Nelessen, T. Rigby, M. Steel Lebre, D. Stefanescu,
L. Stellamans, A. Sümeghy, P. Thibaut, C. Truwant,
M. Van Rossen en M. Valério

/ Bouwheer

Vervoordt r.e.

/ Aannemer

SM Besix-Vanhout

/ Foto's

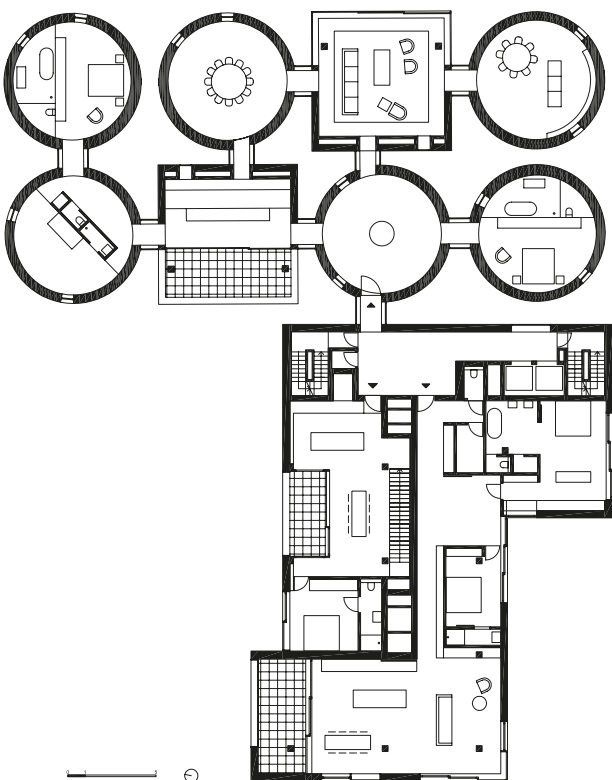
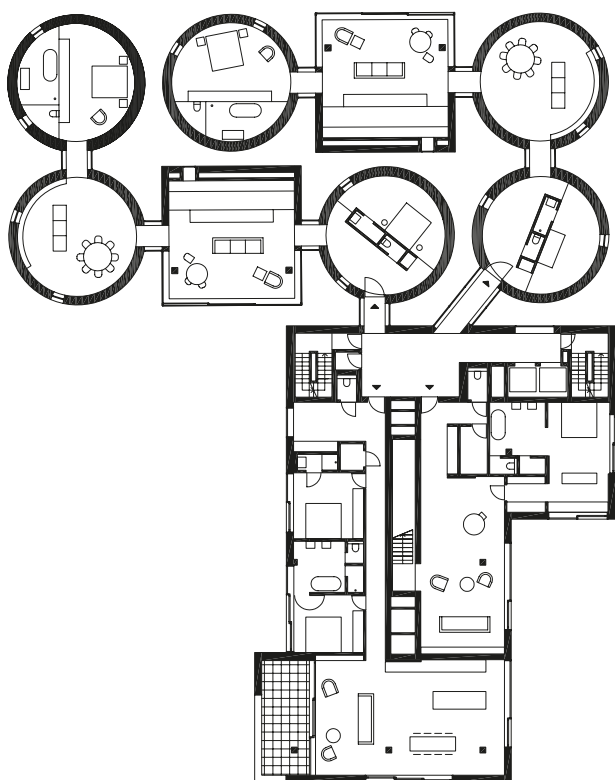
© Viktor Bentley, Rizon Parein en BOGDAN & VAN BROECK

Monumentale silo's omgetoverd tot moderne woongehelen

/ Stéphane Beel Architect

De imposante silo's op de Kanaalsite in Wijnegem dragen sterk bij tot het bijzondere karakter van de voormalige industriële omgeving. Ook in de nieuwe ruimtelijke constellatie vervullen ze logischerwijs een belangrijke rol. Stéphane Beel Architect waardeerde de silo's op tot een zinnenprikkelend wooncomplex via de toevoeging van een helder volume. Daarnaast ontwierp het ook een kantoortoren die de in- en uitgang van het domein markeert.

Voor de grootschalige reconversie die er de voorbije jaren plaatsvond, telde de Kanaalsite in totaal acht silo's. Twee silo's zijn omwille van de structurele stabiliteit vervangen door vierkante elementen en een wit nieuwbouwvolumedat opvalt door haar slankheid en transparantie. De zes resterende silo's zijn behouden, aan elkaar gekoppeld en uitgerust met kleine raamopeningen die een structurele logica volgen en specifieke panorama's omkaderen. Op deze manier ontstonden verschillende wooneenheden, die telkens bestaan uit een aaneenschakeling van drie besloten, cirkelvormige ruimtes (koppeling van de bestaande volumes) en een open vierkante leefruimte (het nieuwe volume).

Door de oude silo's om te toveren tot moderne woongehelen met een gezamenlijke verticale circulatie, worden ze letterlijk en figuurlijk nieuw leven inbeblazen. Dankzij tal van bouwkundige ingrepen, het behoud van de tussenruimte en de integratie van het nieuwe volume voldoen ze voortaan aan alle hedendaagse eisen inzake licht, zicht, comfort en veiligheid, dit alles zonder de markante uitstraling van het industrieel erfgoed teniet te doen. De blankhouten gevelbekleding van het nieuwe volume creëert een interessant visueel contrast met de grijze tint van de bestaande silo's. De zonwerende beglazing en het houten schrijnwerk zijn beide zilverkleurig.

Vanaf de derde verdieping biedt elk niveau plaats aan twee appartementen met drie cirkels (8 meter doorsnede) en een vierkant (8 x 8 meter). Op de negende en tiende verdieping is er slechts één appartement per niveau ingericht, met zes ronde en twee vierkante ruimtes (totale oppervlakte: 416 m²). De grote hoogte en de fenomenale zichten zorgen voor een weergaloze woonbeleving met meerdere extra dimensies.

Ook het polyvalente kantoorgebouw met showrooms, galerijen en werkplekken aan de rand van de site is van de hand van Stéphane Beel en zijn medewerkers. De 30 meter hoge toren profileert zich als een massief wit betonvolume met scherp afgelijnde contouren. Via subtiële variaties en verschuivingen accentueren de strategisch gepositioneerde openingen het gevelvlak en versterken ze het volume. Als kersvers landmark en visueel tegenwicht voor de silo's biedt de kantoorstoren een unieke combinatie van massiviteit en transparantie.

/ Stéphane Beel Architect BVBA

Poel 15 – 9000 Gent
tel. +32 (0) 9 269 51 50
www.stephanebeel.com

/ Medewerkers

Stéphane Beel, Bram Seghers (projectarchitect), Sophie Meersseman, Line Lambrechts, Jan Van Loven, Philippe Morel, Jeroen Jonckheere

/ Bouwheer

Vervoordt r.e.

/ Stabiliteit

Studiebureau Mouton

/ Technieken

Botec

/ EPB

EDV Engineering

/ Akoestiek

Blasco

/ Aannemer

SM BESIX-Vanhout

/ Foto's

© Jan Liégeois

Wonen op hoogte in voormalige pakhuizen

/ COUSSÉE & GORIS architecten

COUSSÉE & GORIS architecten stond in voor de reconversie van de pakhuizen op de Kanaalsite. Het basisprincipe was dat ze een functie moesten krijgen die de verloederde gebouwen kon doen herleven. De keuze viel op wonen op de verdieping en werken op het gelijkvloers. Het initiële vertrekpunt, dat van toepassing was op de volledige site, was het behoud van de meest waardevolle gedeeltes. De authenticiteit van het geheel werd verder benadrukt via de verwijdering van alle transformaties en toevoegingen die er doorheen de jaren hadden plaatsgevonden. Hierdoor konden de architecten de oorspronkelijke gevels integraal vrijmaken.

Het riante karakter van de bestaande open ruimtes is bewaard, in die zin dat de verbluffende ruimtelijke kwaliteiten van het geheel optimaal tot hun recht komen door ze te integreren in de nieuwe woon- en werkfuncties. De architecten hebben geopteerd voor zo groot mogelijke onderverdelingen om de technische uitbreidingen (liftkoker e.d.) beperkt te houden.

Door alle onnuttige (bij)gebouwen te slopen, kwamen er een aantal bijzondere binnengebieden tot stand. Deze pittoreske pleintjes en doorsteken creëren samenhang tussen de oorspronkelijke gebouwen en voorzien ze opnieuw van licht en lucht. Pleintjes, openingen en straatjes maken deel uit van het oude, maar ook van het nieuwe. Dit alles zorgt ervoor dat de Kanaalsite zich aandient als een erg gediversifieerde wijk.

COUSSÉE & GORIS architecten koos ervoor om het massieve karakter van de baksteenvolumes te versterken door de oorspronkelijke gevelopeningen die nog zichtbaar waren als uitgangspunt te nemen bij het implementeren van de nieuwe functies. De massa van het bestaande metselwerk is behouden en definieert het gebouw langs de Stokerijstraat. Waar nodig zijn er bovendien enkele nieuwe, hedendaagse gevelopeningen geïntegreerd. Ze zijn uitgevoerd als eenvoudige en krachtige elementen die het ritme van de bestaande openingen respecteren.

Om het geheel een zekere frisheid te geven, zijn er nieuwe structuren bovenop de massieve onderbouw geplaatst. Aangezien ze bestaan uit een slanke staalconstructie, blijven de bestaande baksteenvolumes

visueel dominant en fungeert de contrasterende toplaat letterlijk en figuurlijk als kroon op het werk. De structuren zijn opgevat als loggia's van dicht bij elkaar staande kolommen, waardoor er een boeiend spel van schaduwen ontstaat.

Via de toevoeging van de nieuwe, donkere topvolumes wordt de bijzondere uitstraling van het bestaande benadrukt. Anderzijds verlenen ze het project ook een zekere dynamiek. Door deze band met verleden én toekomst gaat het dan ook om een 'reconversie' in de ware zin van het woord, en niet zozeer om een restauratie.

Dit project werd onlangs verkozen tot laureaat van de Staalbouwwedstrijd 2016 in categorie B (residentiële projecten).

/ COUSSÉE & GORIS architecten

Molenaarsstraat 111/25 – 9000 Gent

Tel. +32 (0) 9 265 85 20

www.coussee-goris.com

/ Medewerkers

Ralf Coussée, Klaas Goris, Emanuel Verstraete,
Isabel Sureda, Lieven De Grootte,
Kenneth Van Nieuwenhuyze, Martine De Waele,
Julie D'Aubioul, Gijs De Cock, Tim Deltour,
Salvador Mérida, Griet De Vriese

/ Bouwheer

Vervoodt r.e.

/ Studiebureau

Studieburo Mouton

/ Aannemer

SM Besix-Vanhout

/ Foto's

© Jan Liégeois

Radicaal pleidooi voor ander ruimtegebruik

Op donderdag 25 februari brachten Prof. Leo Van Broeck en het voltallige team van BOGDAN & VAN BROECK in Gent een spraakmakende lezing onder het motto 'Land use & Densiteit'. Van Broeck is sinds 1 september 2016 Vlaams Bouwmeester en was tot voor kort voorzitter van de FAB, onze koepelorganisatie. BVA was enthousiast en zocht contact met de spreker. We vroegen hem naar zijn mening over 'dens bouwen', een van de BVA-jaartheema's.

Leo Van Broeck is ervan overtuigd dat overmatig grondgebruik de stroomopwaartse oorzaak is van de meeste milieu- en duurzaamheidsproblemen en het uitsterven van biodiversiteit. Onbeperkte groei van de economie en de populatie zijn onmogelijk op een planeet die niet oneindig is. Klimaat, CO₂ en energiegebruik zijn niet de voornaamste milieuproblemen, maar wel de gevolgen van overbevolking en overmatig grondgebruik. Wij beschouwen grondgebruik dan ook als de ultieme sleutel tot duurzaamheid en argumenteren dat een reductie ervan ook substantieel lagere kosten voor de gemeenschap en een verbetering van de levenskwaliteit met zich meebrengt.

Tot binnenkort
Sylvie Bruyninckx,
Voorzitter BVA
BVA versterkt en
verbindt architecten die
het maatschappelijk
belang van architectuur
binnen een duurzame
samenleving ter harte
nemen.

Ernest Allardstraat 21
1000 Brussel
Tel. +32 2 5122578
info@bvarchitecten.be
www.bvarchitecten.be

Hoge dichtheid, versnipperde ruimte

België heeft – op het hele land gemeten – de derde hoogste bevolkingsdichtheid in Europa. Vlaanderen staat – gemeten binnen de bebouwde fractie – pas op nummer 32 in de rangschikking van laagste bevolkingsdichtheden en heeft bovendien een volledig versnipperde ruimte. Ten gevolge hiervan zijn er meer en meer conflicterende ruimtelijke belangen tussen economie, ecologie en demografie. Dit verklaart ook waarom de energie-intensiteit in Vlaanderen 42 % hoger ligt dan het Europees gemiddelde, hetgeen een extra kostenplaatje van 4 miljard EUR per jaar betekent voor Vlaanderen (MIRA 2015).

Het hoeft dan ook geen verder betoog dat wij pleiten voor stedelijkheid met hoge densiteit, voor een reële daling en verdere compactheid van onze bebouwde footprint en voor een kritische herbeschouwing over hoeveel middelen de mens echt nodig heeft om een betekenisvol leven te leiden. Voor ons is België, als slechtste leerling van de klas, het ideale laboratorium om de menselijke aanwezigheid op de planeet in vraag te stellen – vandaag en in de toekomst – en om manieren te vinden om de stedelijke context te verdichten. Vanuit deze lokale expertise engageren we ons om ook buiten deze geografische grenzen de opportuniteiten van het concept stedelijkheid te promoten.

Ruimtelijke planning en de daad van het bouwen zijn de meest concrete vormen van grondgebruik; wij zitten bij de kern van het probleem en dus ook het dichtst bij de oplossing. Ons ruimtegebruik, de manier van kijken naar de gebouwde omgeving en de mobiliteit zijn waarschijnlijk de meest uitdagende taken geworden in de zoektocht naar een duurzaam ontwikkelings- en samenlevingsmodel.

Bewustwording

"Urbanity!", een lezingenreeks die gebaseerd is op een intern onderzoeksproject van BOGDAN & VAN BROECK, vormt een radicaal pleidooi voor een ander ruimtegebruik waar individu, gemeenschap, overheid, privé én het milieu beter van worden. Verdichting en ruimtelijke krimp kunnen zorgen voor een toename van de hoeveelheid beschermde natuur en vormen tegelijk de potentieel meeste rendabele vastgoedoperatie van de volgende decennia, met positieve effecten op alle domeinen.

Aan de hand van een reeks sprekende statistische gegevens en weinig benijdenswaardige records voor Vlaanderen en België tracht deze lezing bij te dragen aan de bewustwording rond het foutieve ruimtegebruik en de verwevenheid van ruimtelijke ordening met nagenoeg alle andere sectoren en beleidsdomeinen. Uitdagingen als klimaatverandering, migratie, vergrijzing, armoede, biodiversiteit, mobiliteit, etc. blijken onmiskenbaar verbonden met een koerswijziging op het vlak van land use. In een tweede luik wordt het positieve alternatief van stedelijkheid in de vorm van verdichte dorpen en steden toegelicht en gepromoot. Levenskwaliteit staat centraal in dit betoog rond densiteit, functiemix, nabijheid, urban convenience, ontsnippering en het belang van mensenvrije ruimte.

FAB – KONINKLIJKE FEDERATIE VAN DE ARCHITECTENVERENIGINGEN VAN BELGIË

Deel 1 – Leo Van Broeck – De Vlaamse Klimaattop

Deel 2 – Leo Van Broeck – De Vlaamse Klimaattop

Expertennadvis sensibilisering bouwcultuur en ruimtelijk rendement

Isolution en Covers: intelligente energietechnieken

François Radelet is de CEO van Isolution. Na een carrière in de industrie stapte deze burgerlijk ingenieur over naar de woningsector, overtuigd van de grote uitdagingen inzake energiebesparing. Hij richtte Isolution op, sinds zes jaar een geprivilegieerde partner inzake intelligente technieken en energetische renovatie. De onderneming spitst zich toe op de exploitatie van innovatieve inblaastechnieken en luchtdichtingstechnieken, bronnen van een verhoogde energetische prestatie. Onlangs breidde ze haar gamma uit met de COVERS Energy Pack-ventilatiesystemen. Wij wilden weten waarom.

François Radelet: *Isolution is ontstaan uit de wil om performante en indien mogelijk originele technische oplossingen aan te bieden. We zijn begonnen met isolatie en spitsen ons nu ook al drie jaar toe op ventilatie, vanuit de gedachte dat luchtkwaliteit een logisch vervolg is op onze eerdere activiteiten op het vlak van isolatie en luchtdichtheid. Anderhalf jaar geleden ben ik op het idee gekomen om iets extra toe te voegen, een nieuwe oplossing die een meerwaarde betekent voor ons werk en die ons toelaat om de betreden paden te verlaten. Middenin dat proces – begin 2015 – ben ik op COVERS gebotst. Toen ik dat systeem zag, dacht ik meteen bij mezelf dat het dé oplossing was, aangezien het zaken verenigt die we al ten volle beheersen: een geventileerd gebouw dat dankzij het uitstekende isolatiepeil een uiterst beperkte energievraag heeft. De toegevoegde waarde van het COVERS-systeem is dat het bovendien warmte recupereert, die gekoppeld wordt aan de geniale techniek van de warmtepomp.*

Het COVERS Energy Pack-concept

Dit gepatenteerde Belgische concept waardeert de huidige generatie verwarmingssystemen op door verwarming en sanitair warm water te produceren op basis van energie die onttrokken is uit geventileerde vochtige ruimtes zoals de keuken, de badkamer, het toilet, etc. Dit uiterst compacte warmtepompsysteem (0,7 x 0,4 x 0,4 m) wordt geïnstalleerd aan de binnenzijde van een gebouw en is aan te sluiten op een standaard stopcontact. De stabiele temperatuur binnenin vochtige ruimtes zorgt ervoor dat ontdooiweerstand kan worden vermeden, wat een voordeel is.

De energie die gerecupereerd wordt uit de lucht die Energy Pack aan de vochtige ruimtes onttrekt, dekt de behoefte aan sanitair warm water. Gekoppeld aan een aanvullende unit met een laag vermogen dekt het systeem eveneens de volledige verwarmingsbehoefte van lage-energiewoningen.

Wat zijn de voordelen van het COVERS-systeem?

François Radelet: *Het COVERS Energy Pack is een intelligente oplossing om het energieverbruik van een gebouw te optimaliseren. Zijn eenvoud en efficiëntie beantwoorden perfect aan de verwachtingen van onze klanten. Verwarming, warm water en zuivere lucht in één enkele machine, het is magisch! Vergeet de mazout- of gasketel, die een belangrijke bron van luchtverontreiniging vormt en zijn installatie niet langer kan rechtvaardigen. COVERS biedt een compleet pakket met een tienjarige garantie (via een jaarlijks onderhoudscontract): dimensioneringsstudies, installatie, indienststelling voor een duurzame werking met een zeer laag elektriciteitsverbruik: het is een wondermiddel voor de architect, de aannemer en de klant.*

Wat met de EPB-berekening?

François Radelet: *De instrumenten die helpen bij het doorhakken van knopen op het niveau van de projectstudie worden sterk ondersteund door COVERS. Alle programma's die de EPB-berekening vergemakkelijken staan ter beschikking van de ontwerpers en de EPB-verantwoordelijke.*

Zijn er al installaties van jullie te bezichtigen?

In Biesme hebben we onlangs een pilootproject uitgevoerd, met een complete installatie voor ventilatie, warm water en verwarming. Het gaat om een K30-woning van 868 m³, waarvan 220 m² verwarmd, uitgerust met een COVERS Top Efficiency (verwarming, sanitair en ventilatie) en een houtkachel. Ook op werven in Meux (zie foto's) en Ottignies hebben we een installatie geplaatst. Deze zijn binnenkort te bezoeken.

Covers: een installateur vlakbij

Covers commercialiseert het Energy Pack via een netwerk van erkende installateurs en biedt een tienjarige garantie op het materiaal via een opstartbegeleiding en een jaarlijks onderhoud door de COVERS-installateur.

Twee verkopers bedienen heel het land:

- J. Mets +32 (0) 486 35 32 43 (Vlaanderen)
- F. Missaire +32 (0) 495 52 96 75 (Wallonië)

> COVERS SA
rue de Fétinne 50
4020 Luik
Contact@coversheating.com
www.coversheating.com

ALUCOBOND®

MODERN DESIGN OP EEN HOUTEN DRAAGCONSTRUCTIE.

EEN ZUIVERE HOEK

MET ALUCOBOND®

3A Composites GmbH
Alusingenplatz 1
78224 Singen, Duitsland
Tel +32 471 42 23 22
luc.ameys@3AComposites.com
www.alucobond-op-hout.be

MEYVAERT

SINCE 1826

WWW.MEYVAERTFIRE.BE

© fotograaf Jens van Lysebettens

KSO Beveren brandwerende beglaasde gehelen in scholen

Aquacenter van Marcinelle

Een kleurrijke verjongingskuur

In Charleroi kent iedereen het 'Centre de délassément' (ontspanningscentrum) van Marcinelle. 's Zomers is het een favoriete bestemming en lopen bad en ligweiden onvermijdelijk vol. Het complex werd aan het eind van de jaren 50 gebouwd volgens plannen van architect Jacques Depelsenaire en is in elk opzicht typisch voor zijn tijd. Vooral het zwembad heeft met constant succes de tijd doorstaan.

Ondanks de grote bezettingsgraad en het onderhoud van de site traden toch stilaan verouderingskwaaltjes op die de installaties bedreigden. In 2014 werd beslist om het zwembad en zijn ligweiden naar het niveau van de huidige normen te tillen. Dat had te maken met milieu- en veiligheidsaspecten. Na een offerteaanvraag werd het ontwerp toegewezen aan het bureau RESERVOIR A. De architecten vatten de renovatieopdracht op als een uitdaging tot herinterpretatie van de plek. Hun ontwerp verzoent de diverse tijdperken met elkaar, tot tevredenheid van de bezoekers.

arch. RESERVOIR A

Dankzij zijn flexibele mogelijkheden bleek beton van onmisbare waarde te zijn voor de globale opwaardering. Herstellingen, versterkingen en nieuwe structuren werden ofwel ter plaatse op maat gegoten, ofwel gerealiseerd met geprefabriceerde elementen.

arch. RESERVOIR A – © Olivier Cornil

Prehistomuseum

Museuminstallaties in volle natuur

/ Atelier d'Architecture AIUD

/ rue de la Grotte 128 – 4400 Flémalle

In februari kreeg de voormalige Prehistosite van Ramioul een nieuwe gedaante en werd ze opgewaardeerd tot het Prehistomuseum, een archeologisch museum 'nieuwe stijl'. Het gaat uit van 'pop archeologie' en streeft resoluut naar een breed toegankelijk archeologisch aanbod. Het Prehistomuseum bevindt zich op een terrein van 30 hectare in het bos van de grot van Ramioul. Naast twaalf permanente tentoonstellingen (waarvan een groot deel in open lucht) biedt het zijn bezoekers ook heel wat tijdelijke exposities. De bebouwde oppervlakte bedraagt 3.800 m², waarvan 600 m² toebehoort aan een bestaand gebouw dat geïntegreerd werd in het project.

De architecten zagen zich genoodzaakt om te vertrekken van een bestaande situatie. Dat de weg naar de grot, die al in gebruik was in het Neolithicum, bij de (her)ontwikkeling van de site moest fungeren als structurerende as, beschouwden ze als een evidentie. Een ander basisbeginsel was dat het bijkomende programma, dat in verhouding erg uitgebreid was in vergelijking met de initiële situatie, een spreiding van de activiteiten op het terrein vereiste, opdat ze op een harmonieuze manier naast elkaar zouden kunnen plaatsvinden.

Om de ruimtelijke impact van het nieuwe programma te beperken, besloten de architecten het oorspronkelijke 'huis' te bewaren en te integreren in het langwerpige hoofdvolume, dat overhelt naar de flank van de heuvel (in de richting van de vallei). Ze maakten optimaal gebruik van het reliëf om verschillende functies te stapelen. Zo bevindt de grote zaal voor tijdelijke exposities (600 m²) zich boven het centrum voor conservatie, studie en documentatie (CCED). Vanuit architecturaal oogpunt resulteert dit in een insnijding in het CCED, waarbij men de werking van de operationele keten kan observeren via een glasplaat.

Het onthaalgedeelte bevindt zich aan de rand van de site. Als uiterst transparant geheel is dit tweede gebouw volledig ondergedompeld in het landschap. Zijn ruime dakoverstekten creëren overkragingen die aan de noordzijde beschutting zullen bieden aan groepen scholieren en die de verschillende ruimtes aan de zuidzijde zullen afbakenen. Het restaurant is op zich eveneens een heus 'tentoonstellingsproject', waar experimentele gastronomie en archeologie samenkomen in culinaire geneugten en culturele ontdekkingen.

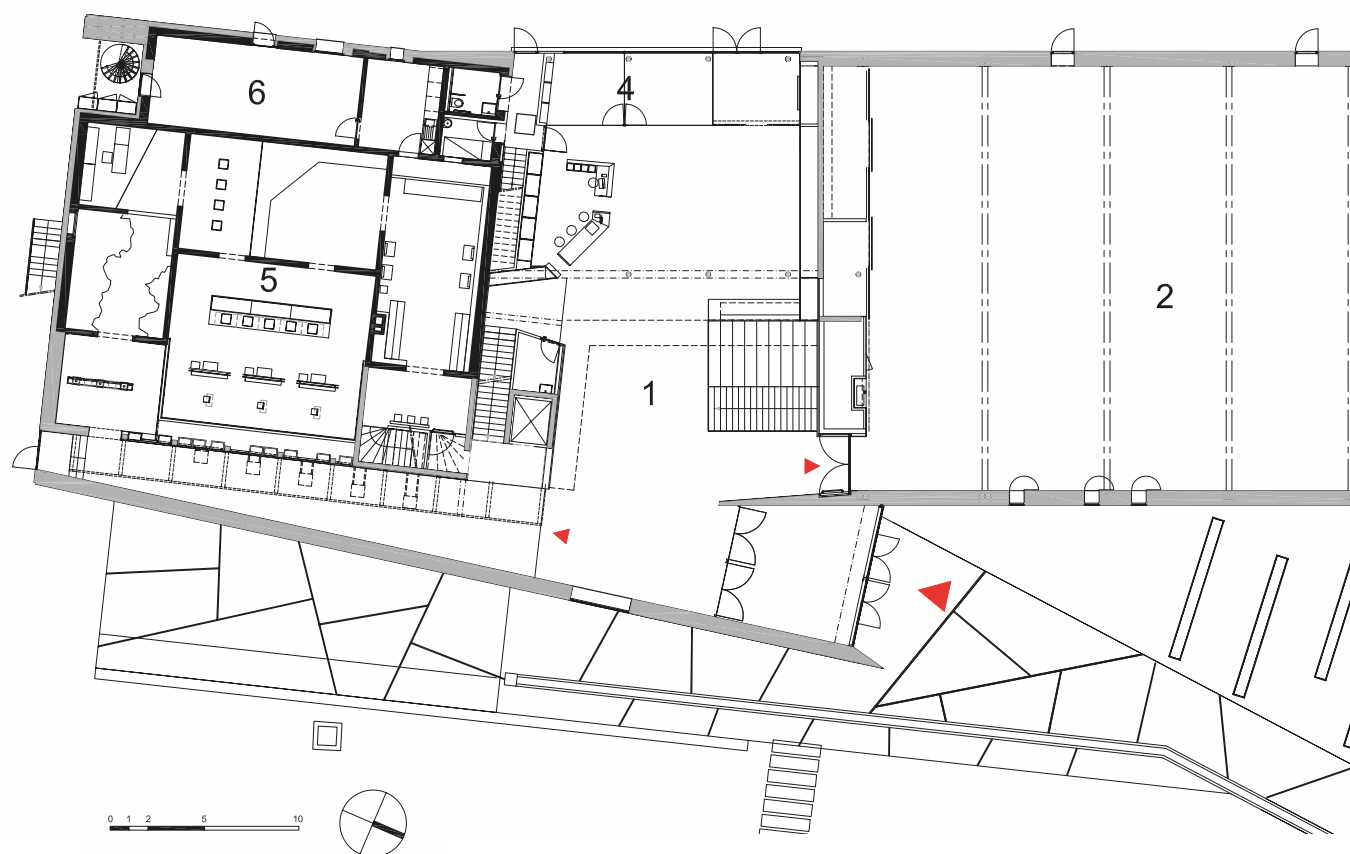
Het project getuigt van specifieke aandacht voor bouwmethodes en materiaalgebruik, en dit om het aandeel grijze energie te minimaliseren en korte verbruikscycli te stimuleren. De buitenvloer van het tentoonstellings-/conservatiegebouw bestaat volledig uit een houtstructuur, opgevuld met stro. De muren zijn aan de binnenkant afgewerkt met leem, en aan de buitenkant met cortenstaalelementen. De leemafwerking reguleert het vochtgehalte van de omgeving en maakt het, samen met de thermische inertie en het hoge isolatiepeil van de constructie, mogelijk om de nood aan klimatisatie te reduceren.

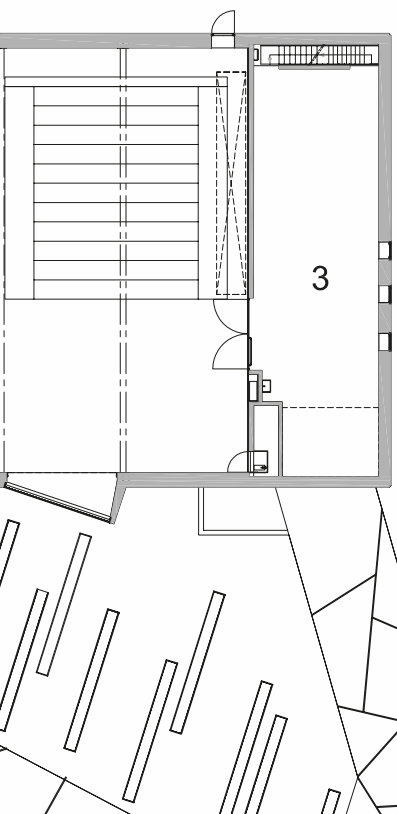
De houtbekleding van de gesloten geveldelen van het onthaalgebouw is gerealiseerd in Waalse lork. Haar imperfecties (knopen, verschillen qua tint)

zijn bewust behouden omdat ze bijdragen tot de beoogde beeldkwaliteit. Het Prehistomuseum zal autonoom worden op het vlak van verwarming dankzij een ketel met een brander voor houtsnippers, die gewonnen worden op het beboste museumterrein.

In het landschapsconcept dat ontwikkeld is voor de directe omgeving van de gebouwen is de weg naar de grot de rode draad. De vorm van het terrein is opnieuw zoals de beek hem ooit gecreëerd heeft. De vallei is opnieuw verschenen. De beek wordt gevoed door kleine stroompjes — lees: paden die leiden naar de verschillende museumactiviteiten op open plekken in het bos. Een 'piekpad' biedt een mooi uitzicht op de (door de mens gecreëerde) niveauverschillen en gidt de bezoekers naar het kamp van de jagers.

1. Ontvangst- en circulatiehal
2. Zaal voor tijdelijke tentoonstellingen
3. Voorbereiding / Tentoonstelling
4. Administratief gedeelte
5. Zalen voor permanente tentoonstellingen
6. Vergaderzaal

▼ Inkom

■ Oorspronkelijke woning

■ Nieuw volume

/ Atelier d'Architecture AIUD

chaussée des Prés 59 – 4020 Luik

tel. +32 (0)4 342 00 72

www.aiud.be

/ Architect

Gil Honoré (zaakvoerder)

/ Medewerkers

Johanne Hubin, Gaël Wittorski, Lucie Facon

/ Bouwheer

Gemeente Flémalle

/ Hoofdaannemer

Strabag Belgium

/ Foto's

© Alain Janssens

Modulaire berghut in de Sloveense Alpen

/ OFIS Architects, AKT II, Harvard GSD Students
/ Slovenië

Middenin een betoverend berglandschap in Slovenië, onder de imposante Mountain Skuta, werd vorig jaar een hedendaagse houten hut opgetrokken. Het project komt voort uit een architecturale ontwerp opdracht aan de Harvard Graduate School of Design. Enkele studententeams kregen de taak om een praktische en innovatieve schuilplaats te creëren die bestand is tegen het extreme Alpenklimaat. Het beste concept werd uiteindelijk verfijnd en effectief gerealiseerd.

De fraaie, discrete hut biedt plaats aan maximaal acht personen. Ze komt in de plaats van een vijftig jaar oude variant die dringend aan vervanging toe was. Gezien de extreme weersomstandigheden, de drastische temperatuurwijzigingen en de ruige omgeving gaat bouwen in de Alpen gepaard met enorme uitdagingen op het vlak van architecturale vormgeving en engineering. Het ontwerp en de uitwerking van het volume komen voort uit een tweeledig objectief: enerzijds bescherming bieden tegen de externe condities, anderzijds een maximaal zicht creëren op het prachtige berglandschap.

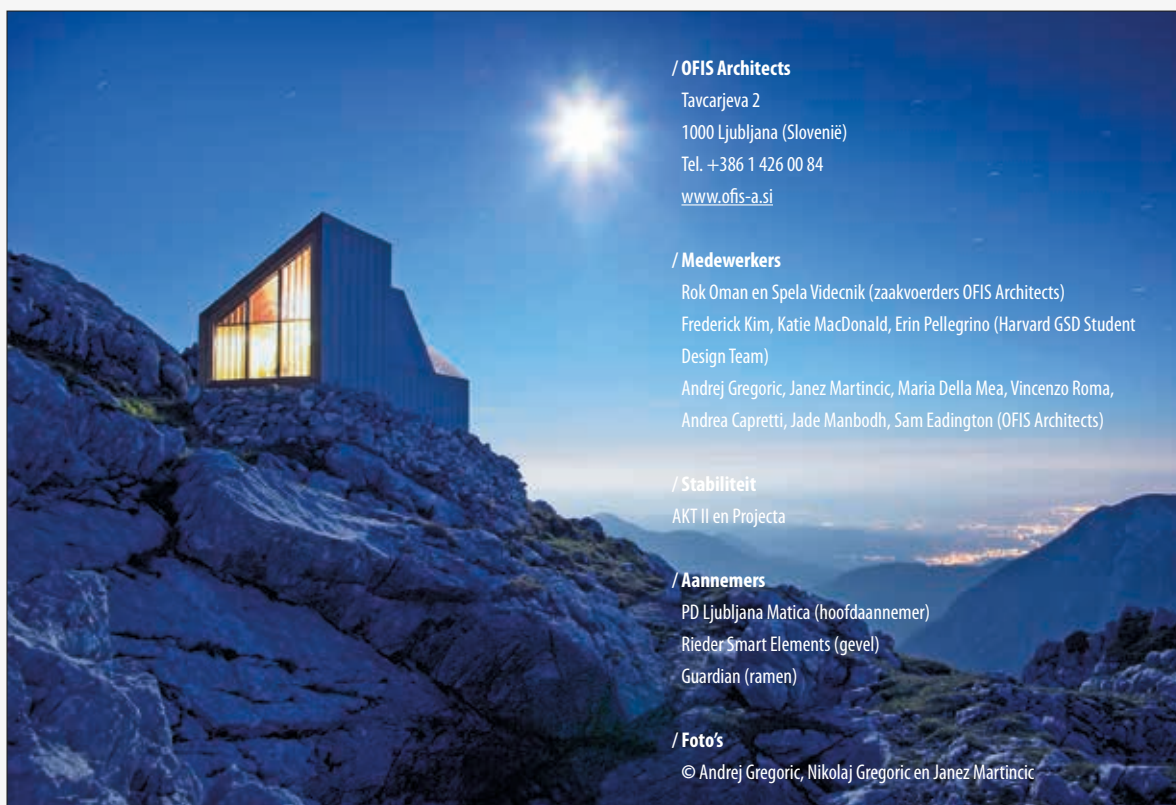
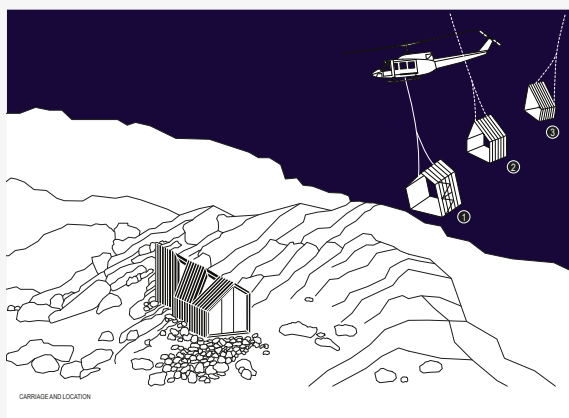
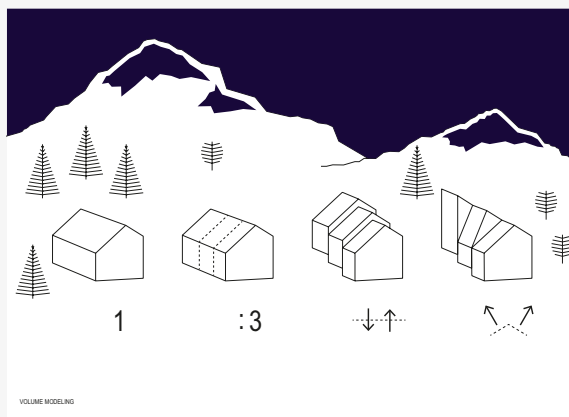
Het oorspronkelijke design is van de hand van studenten Frederick Kim, Katie MacDonald en Erin Pellegrino. OFIS Architects werkte het verder uit in samenwerking met de stabiliteitsingenieurs van AKT II. Ze deden dit op basis van de specifieke karakteristieken van de site en de input van ervaren alpinisten. Het volume is opgebouwd uit drie modules: een inkomgedeelte, een leefruimte met slaapgelegenheid en een slaapgedeelte. Ramen met drievoudige beglazing aan weerszijden van de constructie geven aanleiding tot schitterende panoramische zichten op de vallei en Mountain Skuta.

De hut moest uiteraard op een stevige manier verankerd worden, zij het met een minimale impact op de ondergrond. De drie modules, die bestaan uit een reeks robuuste frames, zijn afzonderlijk vervoerd per helikopter en ter plaatse samengevoegd tot één geheel (op amper één dag tijd). Ze zijn op strategisch gepositioneerde penverbindingen geplaatst, die meteen ook dienst doen als fundering.

Voorts moest de buitenschil bestaan uit een uiterst resistent materiaal. Uiteindelijk werd er geopteerd voor dunne Oko-vezelcementbetonelementen van Rieder, die perfect voldeden aan de eisen op het vlak van esthetiek, kwaliteit en weersbestendigheid. Het interieur bestaat nagenoeg volledig uit hout en getuigt van bescheidenheid en functionaliteit. Tussen binnen- en buitenschil bevindt zich een 20 centimeter dikke laag rotswolisolatie. Dit leidt tot een thermisch performant geheel.

Hoewel de schaal van het project erg klein lijkt, hebben er in totaal een zestigtal mensen aan meegewerkt. Ondanks de beperkte omvang van de hut, was de realisatie ervan haast even veeleisend als die van een groot gebouw.

/ OFIS Architects

Tavcarjeva 2
1000 Ljubljana (Slovenië)
Tel. +386 1 426 00 84
www.ofis-a.si

/ Medewerkers

Rok Oman en Spela Videcnik (zaakvoerders OFIS Architects)
Frederick Kim, Katie MacDonald, Erin Pellegrino (Harvard GSD Student Design Team)
Andrej Gregoric, Janez Martincic, Maria Della Mea, Vincenzo Roma, Andrea Capretti, Jade Manbodh, Sam Eadington (OFIS Architects)

/ Stabiliteit

AKT II en Projecta

/ Aannemers

PD Ljubljana Matica (hoofdaannemer)
Rieder Smart Elements (gevel)
Guardian (ramen)

/ Foto's

© Andrej Gregoric, Nikolaj Gregoric en Janez Martincic

ONZE ONDERGROND VERBERGT ZO VEEL GOEDS!

PIERRE LOCALE EEN HERKENNINGSTEKEN VOOR DE GEBRUIKER

Om in Wallonië ontgonnen siersteenproducten duidelijk te herkennen, zijn er voortaan de benaming «Pierre locale» en een bijbehorend logo. Dit logo is een nieuw middel om de producten uit de Waalse ontginningsrijverheid te promoten. Dankzij dit logo kunnen gebruikers hen immers duidelijk en snel onderscheiden van andere steenmaterialen voor de bouw die op de markt worden aangeboden, want een product met het logo komt gegarandeerd uit Wallonië. Het logo «Pierre locale» wil een zo groot mogelijke zichtbaarheid geven aan de Waalse steenproducten en er een echt begrip van maken, zodat het bij alle opdrachtgevers, zowel in de private als in de openbare sector, een automatische reflex wordt om hen in hun projecten te gebruiken.

WWW.PIERRELOCALE.BE

Een initiatief van

PIERRES & MARBRES WALLONIE

Met de steun van
de Waalse Minister van Milieu

Wallonie

TASE Solutions: multidisciplinaire BIM-services

In Brussel, vlakbij het station van Schaarbeek, heeft TASE een uniek project opgestart dat in de herfst van 2017 operationeel zal zijn: het BIMEX of het BIM Experience Center. Sinds haar oprichting in 1986 is de onderneming sterk geëvolueerd tot een erkend verlener van BIM-services. Een evolutie die getuigt van het aanpassingsvermogen en de bedrijfsfilosofie van haar zaakvoerder Emmanuel Petit.

Hoe is de focus van TASE doorheen de jaren veranderd?

De onderneming vierde onlangs haar dertigste verjaardag en surft aanvankelijk mee op de golf van de digitalisatie van beelden. Al snel waren daarvoor krachtige computers nodig. TASE legde zich toe op de productie van deze computers, tot de grote fabrikanten de markt monopoliseerden. In 1992 nam het de strategische beslissing om de standaardmerken op de IT-markt te gaan verdelen, waaronder de Autodesk-software. Sinds 2002 specialiseert TASE zich in systemen voor de bouwsector, waarbij het nu volop inzet op de transitie van CAD naar BIM.

U hebt het over BIM. Wat is dat precies?

BIM of Building Information Modeling is een ontwerp-, simulatie- en gegevensbeheerproces voor de bouwsector. De methode leidt tot de creatie van een numerieke 3D-maquette, waaruit aan de maquette gekoppelde plannen en snedes kan extraheren aangezien ze voortkomen uit eenzelfde bron. De volgende stap is de samenwerking tussen de verschillende betrokken disciplines, die het onder meer mogelijk maakt om eventuele conflicten tussen de architectuur en de geïntegreerde technieken op te sporen. Dat is net wat BIM zo bijzonder maakt: de gegevens worden gelinkt aan een numerieke maquette en dat maakt efficiënte beslissingen mogelijk gedurende de realisatie of de exploitatie van een gebouw.

Wat is de impact van BIM op de werking van TASE?

Vermits we ons uitstekend bewust zijn van de grote uitdaging die de implementatie van BIM met zich meebrengt voor het bouwwezen, hebben we de ontwikkeling van BIM vanaf het begin opgevolgd om de sector te kunnen ondersteunen bij deze belangrijke verschuiving. Als Autodesk-partner staan we in contact met de marktleider. De algemene benadering van het ontwerp- en bouwproces heeft ons ertoe gebracht om te opteren voor een multidisciplinair team, dat is samengesteld uit technische medewerkers uit alle activiteitensegmenten, uiteraard met een grote passie voor BIM. Dat was de juiste beslissing want ze heeft ervoor gezorgd dat we vandaag binnen de sector bekendstaan als een geloofwaardige partner.

Welke BIM-services hebben jullie ontwikkeld?

Alles begint natuurlijk bij de opleidingen en de helpdesk. Daarnaast bieden we bedrijven hulp bij de implementatie van BIM en projectbegeleiding, vooral bij de eerste realisatie. We kunnen ook personeel ter beschikking stellen om het team van Dat was de juiste beslissing want ze te versterken. Tot slot leveren we BIM Management-diensten om het BIM-proces integraal te beheren op projectniveau. Zo beantwoorden we aan een groeiende vraag van de markt, wat voor ons impliceert dat we regelmatig personen met technische competenties rekruteren.

Is jullie BIM-equipe groeiende?

Absoluut, en we stellen met tevredenheid vast dat professionals ons spontaan contacteren om ons team te mogen vervoegen. Onze bedrijfsfilosofie en -waarden blijken aantrekkelijk te zijn, en dat bevestigt dat we de juiste keuzes maakten.

Zijn jullie betrokken bij de ontwikkeling van een BIM-standaard in België?

Vast en zeker. Het WTCB heeft ons gevraagd om toe te treden tot het BIM & ICT-comité, enerzijds een privilege en anderzijds een mooie erkenning. We hebben het gevoel dat we bijdragen tot een verbetering van de efficiëntie van de sector. Het is eerder uitzonderlijk dat je een technologische verandering zo actief kan beleven. Aangezien BIM een breed domein is, hebben we besloten om het BIMEX – BIM Experience Center te realiseren, een uniek project. Vanaf volgend jaar kan iedereen het komen bezoeken.

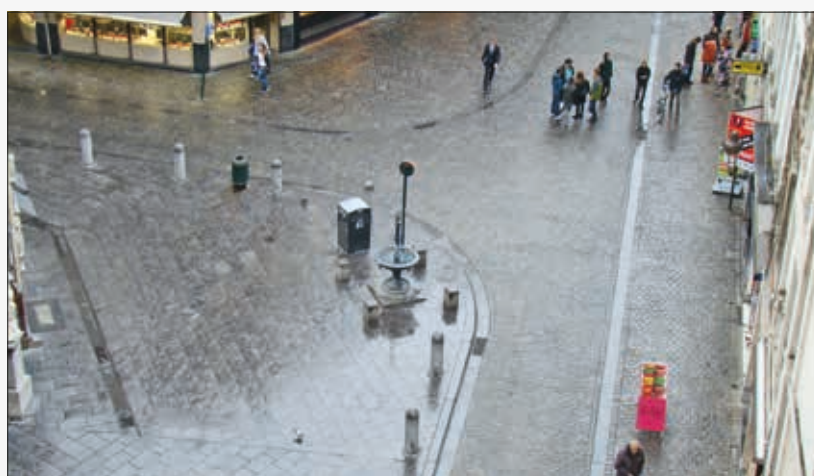
> TASE SOLUTIONS

Av. Col. Picquart 51-53
B 1030 Brussel
Tel. +32 (0) 2 247 92 05
cad@tase.be – bim@tase.be
www.tase.be

Natuursteen en overheidsopdrachten, verbetering in zicht?

We hebben deze vraag al vaak opgeworpen in onze driemaandelijks rubriek, onder meer in de zomer van 2015 ('De stenen van de schande'), volgend op een onderzoekscampagne van de Vlaamse krant De Standaard omtrent de menonwaardige omstandigheden waarin de – in onze steden courant geplaatste – Indische zandsteen geproduceerd wordt. In Wallonië heeft dit helaas weinig zoden aan de dijk gebracht, maar in Vlaanderen waren er wel enkele belangrijke publieke opdrachtgevers, zoals de steden Mechelen en Gent, die expliciet verklaarden dat ze de situatie wilden veranderen door de producten in kwestie voortaan niet langer toe te passen in hun projecten.

© Pierres et Marbres de Wallonie

In de nasleep van deze beslissing lanceerde de Gentse Gemeenteraad recent een specifieke motie over deze problematiek. De tekst suggereert enkele interessante pistes om publieke projecten af te stemmen op alle mogelijke richtlijnen die momenteel van kracht zijn (u vindt de tekst online via http://mediadatabank.s-p-a.be/sharedmedia/uploads/files/16/05/Prerogatief_Ontwerp.pdf). Na een uiteenzetting van de grote lijnen van het journalistieke dossier benadrukken de gemeenteraadsleden de complexiteit van de weinig transparante keten tussen de Indische steengroeve en de uiteindelijke importeur, die als gevolg van de moeilijke traceerbaarheid van de producten bedrieglijk kan gewagen van een efficiënte controleprocedure. Ze geven toe dat de elementaire rechten van de arbeiders met de voeten getreden worden in deze grotendeels illegale operaties. Er is nood aan een 'kwaliteitslabel' dat met zekerheid garandeert dat de sociale, ethische en ecologische omstandigheden gerespecteerd worden – momenteel kan men enkel vertrouwen op de vrijwillige verklaringen van producenten, zonder dat er sprake is van controle door een onafhankelijke derde partij.

Verschillende ideeën passeren systematisch de revue. De warme aanbeveling voor maximaal hergebruik is interessant, maar gaat gepaard

met bepaalde ongemakken die we eerder ook al aanhaalden in deze rubriek: de administratieve waas rond deze ketens, het risico op heterogene leveringen en de aanwezigheid van exotische varianten, die pas laat zijn geïntroduceerd in onze contreien, maar nu al op de tweedehandsmarkt verkrijgbaar zijn... De mogelijkheid om een stedelijke stock en een aankoopcentrale op te richten werd ook geopperd, kwestie van de bestellingen te centraliseren – iets wat onlangs ook in Wallonië gesuggereerd werd, zij het zonder concreet gevolg. De tekst benadrukt echter nog veel meer het belang van algemeen kader en samenwerking met andere Vlaamse, Belgische en Europese steden (via het Europees steden netwerk Eurocities), opdat de introductie van gemeenschappelijke normen de markt zou dwingen om zich aan te passen. Deze introductie van doelgerichte eisen zal mogelijk gepaard gaan met de uitbouw van controleketens door onpartijdige en onafhankelijke organismen. De uitwisseling van kennis en ervaring kan bovendien niet anders dan gunstig zijn.

Het is fundamenteel dat de reflexie omtrent deze vragen zeer grondig gebeurt, reeds vanaf de ontwerpfasen van projecten, en dat ze gebaseerd is op een uitvoerige en voortdurend geactualiseerde kennis van de markt – dit met de bedoeling om

zowel de technische kwaliteiten van de materialen als het leveringspotentieel van de producenten goed te doorgronden. Projecten moeten niet enkel uitgewerkt worden op basis van de technische vereisten, maar ook met het oog op de culturele en historisch-stedenbouwkundige context – met behulp van erfgoedinstanties, die een wezenlijke bijdrage kunnen leveren met hun specifieke expertise.

De gestelde criteria moeten onder meer een ereverklaring van de leverancier omvatten, die zo formeel bevestigt dat hij de basisconventies van het IAO in acht neemt. Deze moet bovendien ondertekend worden door alle schakels in de productieketen. De milieugerelateerde eisen moeten echter nog rijpen, opdat ze niet ten prooi zouden vallen aan verdoken protectionisme. De Franse referentiekaders, op poten gezet door het CTMNC, kunnen nuttige elementen bevatten voor een accurate en objectieve berekening van de transportimpact. Het spreekt voor zich dat men veel verder moet gaan dan een eenvoudige CO₂-balans en dat men ook andere indicatoren in aanmerking moet nemen. De motie benadrukt immers dat de bestelling van een grote hoeveelheid natuursteenproducten voor een stedelijke herinrichting, ten opzichte van veel andere overheidsopdrachten, een langetermijninvestering vormt die moeilijk te vergelijken is met andere leveringsoperaties.

De Stad Gent, die het engagement inzake internationale solidariteit volmondig onderschrijft, wil zich opwerpen als een voorbeeldinstantie op het vlak van duurzame aankoop en eerlijke handel door veel verder te gaan dan andere steden en gemeenten, die deze kwalificatie claimen zonder hun functioneringsgewoonten wezenlijk te veranderen. Door een voortrekker te worden in de strijd tegen de illegale exploitatie van natuurlijke bronnen en de mishandeling van menselijke wezens, voert Gent een rechtvaardige strijd die andere publieke opdrachtgevers in heel Europa zou moeten inspireren!

A black and white photograph of a hand reaching out towards a textured wall. The wall has a rough, pebbled texture, and the hand is positioned on the right side of the frame, with fingers slightly spread. The lighting creates strong shadows, emphasizing the textures of both the hand and the wall.

Enkel ervaring met het materiaal
leidt tot meesterschap.

UITNODIGING

Het hele jaar 2016 lang nodigt Carrières du Hainaut® architecten uit voor een privé bezoek aan de grootste ontginningsite van blauwe steen in Europa.

Een exclusieve ervaring «op ware grootte», die niemand onverschillig laat.

Reserveer uw bezoek via mail op het adres architect@carrieresduhainaut.com
of op www.carrieresduhainaut.com/nl/architecten

CARRIERES DU HAINAUT

WHERE MAGIC HAPPENS...

Terrasoverkappingen met verrassende momenten

Met RENSON® creëer je een exclusieve plek waar je stijlvol en uiterst comfortabel kunt genieten. Van de rust, van de natuur, van elkaar. De mogelijkheden zijn onbeperkt, alles kan. Geniet in stijl van het buitenleven. Afspraak in je tuin.